

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ KASSATYÖSSÄ

Monialainen yhteistyö Päijät-Hämeessä

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveystieteiden
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen aikuistyö
Opinnäytetyö
Syksy 2012
Kristiina Korkala
Hanna Ranta-Pitkänen
Irina Skinnari

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

KORKALA, KRISTIINA, RANTA-PITKÄNEN, HANNA & SKINNARI
IRINA: Ehkäisevä päihdetyö kassatyössä. Monialainen yhteistyö Päijät-Hämeessä

Sosiaalipedagogisen aikuistyön opinnäytetyö, 72 sivua, 6 liitesivua

Syksy 2012

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Päijät-Hämeen ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön (PETE), siihen kuuluvan tarjontatyöryhmän ja Lahden nuorisopalveluiden kanssa. PETE:n ja tarjontatyöryhmän tarkoituksena on kehittää vastuullista alkoholin vähittäismyyntiä ja anniskelua Päijät-Hämeessä. PETE:n ja tarjontatyöryhmän järjestämät alkoholin ostokokeet keväällä 2012 osoittivat, että ikärajavallonnassa oli selviä puutteita.

Ostokokeiden 2012 tulosten perusteella opinnäytetyön aiheeksi muodostui ehkäisevän päihdetyön tukeminen alkoholin ikärajavallontaa tehostamalla. Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli tukea vastuullista alkoholin vähittäismyyntiä ja vähentää nuorten alkoholihaittoja rajoittamalla alaikäisten alkoholin saatavuutta. Tavoitteena oli tuottaa koulutusmateriaali ikärajavallontavien tuotteiden myynnistä kaupan alalle. Koulutusmateriaalin tarkoituksena on tukea myymälöiden omaa koulutusta ja varmistaa ikärajavallannon toteutuminen myymälöissä.

Toiminnallisuus opinnäytetyössä näkyi koulutusmateriaalin tuottamisena. Laadullinen työote puolestaan näkyi aineiston keruussa, joka toteutettiin yksilö- ja ryhmähaastatteluina. Haastatteluaineisto analysoitiin sisällönanalyysimenetelmän avulla. Haastateltavista kahdeksan oli kaupan alan henkilökuntaa ja kymmenen lahtelaisen nuorisotalon nuoria. Tuloksista ilmeni, että konkreettiselle ja esimerkiksi sisältävälle koulutusmateriaalille oli tarvetta. Koulutusmateriaaliin toivottiin kansanterveydellisiä ja liiketaloudellisia perusteita ikärajavallannon tueksi. Koulutusmateriaali tuotettiin haastateltavien näkemyksiä kunnioittaen yhteistyössä tarjontatyöryhmän kanssa.

Asiasanat: ehkäisevä päihdetyö, monialaisuus, alkoholin ikärajavallonta, kokemusasiantuntijuus, sosiokulttuurinen innostaminen

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

KORKALA, KRISTIINA, RANTA-PITKÄNEN, HANNA & SKINNARI
IRINA: Substance abuse prevention at cashiers' work. Interdisciplinary cooperation in Päijät-Häme region.

Bachelor's Thesis in social pedagogy for work with adults, 72 pages, 6 appendices

Autumn 2012

ABSTRACT

This thesis was carried out in cooperation with the Päijät-Häme substance abuse and mental health prevention centre (PETE) and in association with the support work group and The City of Lahti youth services. The aim of PETE and the support work group is to develop responsible sales and consumption of alcohol in the Päijät-Häme area. Test purchasing made by PETE and the support work group revealed problems in the sale of alcohol to the underage.

Based on the results of the test carried out in 2012, preventative substance work could be improved by enforcing a tighter control on the sale of alcohol to the underage. The purpose of this functional thesis was to support responsible sale of alcohol and decrease young people's harms caused by alcohol by limiting the sale of alcohol to the underage. The aim was to produce training material to be used in shops selling age restricted products. The main goal of the material was to support the shops' own training procedures and to ensure the enforcement of age limit control in shops.

This was a functional study, which can be seen in the production of training material. A qualitative approach was used in the collection of data, which was carried out through individual and group interviews. The interview data was analyzed using a content analysis. In the interviews, eight interviewees were from the trade industry and ten were young people from the youth centre of Lahti. The results showed that concrete and illustrative material was needed. A justification of public health and commercial information in the training material was hoped to be included to support the enforcement of age control in shops. The training material was produced considering the views of the work group expressed in the interviews.

Key words: preventive intoxicant work, multi-professional co-operation, age control of alcohol, expert by experience, socialcultural empowerment

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	
2	EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ	3
2.1	Alkoholin käytön lyhyen ja pitkän aikavälin seuraukset	4
2.2	Ehkäisevän päihdetyön vaikuttavuus ja menetelmät	6
2.3	Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015	9
2.4	Valtakunnallinen Alkoholiohjelma	9
2.5	Pakka – Paikallinen alkoholipolitiikka – hankkeen toimintamalli	10
3	SOSIAALIPEDAGOGIIKAN MENETELMÄT	12
4	NUORET JA ALKOHOLI	15
5	YRITYSTEN VASTUULLINEN LIIKETOIMINTA	17
6	MONIALAINEN YHTEISTYÖ	19
6.1	Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö (PETE)	19
6.2	Tarjontatyöryhmä ja ostokokeet 2012	22
6.3	Lahden nuorisopalvelut	25
7	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	26
8	MYYJIEN KOULUTUSMATERIAALIN TUOTTAMINEN	27
8.1	Perehdyttäminen myyjän tukena	28
8.2	Prosessin eteneminen	29
8.3	Yhteistyö tarjontatyöryhmän kanssa	32
8.4	Myyjien ja kauppiaiden haastattelut	34
8.5	Nuorten haastattelut	37
8.6	Aineiston analysointi	39
8.7	Haastattelujen tulokset	41
8.8	Myyjien koulutusmateriaali ikärajavaltavista tuotteista	44
9	OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTI	46
9.1	Teoriapohjan soveltuminen	46
9.2	Haastattelujen toteutuminen	47
9.3	Koulutusmateriaalin arviointi	49
9.4	Työelämän yhteistyön toteutuminen	50

9.5	Ryhmän sisäisen toiminnan arviointi	51
9.6	Eettisyyden ja luotettavuuden arviointi	52
10	POHDINTA	54
	LÄHTEET	58
	LIITTEET	68

1 JOHDANTO

Kaupan alalta vaaditaan omia toimia ja asennetta, jotta voidaan toimia oikein, vaikka täydellistä maailmaa ei voidakaan saavuttaa (Kauppias).

Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö (PETE), joka on osa sosiaalialan osaamiskeskus Verso liikelaitosta, ja siihen kuuluva tarjontatyöryhmä, toteuttivat alkoholijuomien ostokokeet keväällä 2012. Tulokset kertoivat ikärajavallvonnan puutteista Päijät-Hämeen alueella (Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö 2012c). Tulosten perusteella tärkeäksi kehittämiskohteeksi nousi myymälähenkilökunnan koulutuksen vahvistaminen uuden koulutusmateriaalin avulla. Materiaalin kohderyhmäksi valikoituivat alkoholin vähittäismyyntipaikoissa työskentelevät kassatyöntekijät.

Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli tukea vastuullista alkoholin vähittäismyyntiä ja vähentää nuorten alkoholihaittoja rajoittamalla alaikäisten alkoholin saatavuutta. Ehkäisevän päihdetyön toteuttaminen on perinteisesti kuulunut sosiaali- ja terveysalan toimijoille. On kuitenkin tärkeää, että ehkäisevään päihdetyöhön sitoutuvat myös muut kuin alan työntekijät. Siksi halusimme viedä ehkäisevän työn käytäntöjä kaupan alalle ja tukea kassahenkilöitä, joiden tekemät valinnat ovat avainasemassa ikärajavallvonnan toteutumisessa. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa koulutusmateriaalia alkoholin vastuullisesta myynnistä tukemaan myyjien ja esimiesten työtä alkoholin vähittäismyyntipaikoissa. Tavoitteena materiaalin luomisessa oli hyödyntää sosiaalipedagogista viitekehystä uudessa ympäristössä siten, että opintojen aikana sisäistettyjä menetelmiä ja toimintatapoja sovellettiin haastatteluissa ja tarjontatyöryhmän tapaamisissa.

Opinnäytetyöprosessi toteutettiin monialaisesti. Yhteistyötä tehtiin PETE:n, tarjontatyöryhmän, kaupan alan työntekijöiden sekä lahtelaisten nuorten kanssa. Tarjontatyöryhmään kuuluvat Osuuskauppa Hämeenmaa, Kesko, Suomen Lähikauppa oy, R-kioski oy, Alko, PAM, ravintoloitsijoita, Turvallisuusala, Poliisi ja Etelä-Suomen aluehallintovirasto. Yhteistyön tarkoituksena oli tuottaa koulutusmateriaali, joka vastaa mahdollisimman hyvin myyjien tarpeisiin ja antaa lisätietoa ikärajavallvonnan taustoista.

Opinnäytetyöraportin taustassa esitellään ehkäisevän päihdetyön vaikuttavuutta ja menetelmiä. Teoreettinen viitekehys muodostuu kolmesta osa-alueesta, jotka ovat sosiaalipedagogiikka, nuoret ja alkoholi ja yritysten vastuullinen liiketoiminta.

Monialaisessa yhteistyössä kuvataan opinnäytetyön työelämäsidonnaisuus PETE:n, tarjontatyöryhmän ja Lahden nuorisopalveluiden kanssa. Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet esitellään omassa kappaleessaan. Koulutusmateriaalin tuottamisen prosessissa kuvataan perehdyttämistä, prosessin etenemistä, haastatteluja ja aineiston analysointia sekä tuloksia. Kappaleen lopussa kerrotaan myyjien koulutusmateriaalista. Raporttimme lopussa arvioimme ja pohdimme opinnäytetyöprosessia.

Opinnäytetyön avainkäsitteitä ovat ehkäisevä päihdetyö, monialaisuus, alkoholin ikärajavaltvonta, kokemusasiantuntijuus ja sosiokulttuurinen innostaminen.

2 EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ

Ehkäisevän päihdetyön tehtävänä on ehkäistä ja vähentää päihteiden käyttöä. Ehkäisevällä päihdetyöllä pyritään vaikuttamaan päihteiden saatavuuteen, niihin liittyviin tietoihin ja asenteisiin, käyttötapoihin sekä voimassa olevaan päihdekulttuuriin. (Kylmänen 2005, 9.) Tämän opinnäytetyön tuloksena syntyneen myyjien koulutusmateriaalin taustalla näkyvät valtakunnalliset toimintalinjat sekä paikallisella tasolla tehtävä työ, kuten alla olevasta kuvioista ilmenee (kuvio 1). Siitä asti, kun alkoholin on todettu vaikuttavan ihmisten mielialaan, alkoholin juomista on nähty tarpeelliseksi kontrolloida. Alkoholin käytön kontrollointiin ovat vaikuttaneet aikojen saatossa erilaiset normit ja säännöt. Alkoholin käytön historiassa näkyy vahvasti, kuinka vaihtelevasti siihen on suhtauduttu. Ajoittain alkoholin käytöstä pidättäytymistä on arvostettu, kun taas toisinaan alkoholin käyttö on nähty oleellisena osana arkea. (Raitasalo 2008, 16.)

Kuvio 1: Ehkäisevä päihdetyö myyjien koulutusmateriaalin taustalla

2.1 Alkoholin käytön lyhyen ja pitkän aikavälin seuraukset

Suomalaisten alkoholin kulutus on jatkanut nousuaan 2000-luvulle tultaessa monista eri syistä. Taloudelliset kasvutekijät, alkoholijuomien veroalennukset, alkoholin saatavuuden paraneminen ja yhteiskunnalliset muutokset, kuten kansainvälistyminen ja ihmisten liikkuvuus, vaikuttavat nykypäivän alkoholin kulutukseen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän tutkimuksen (2009) mukaan alkoholijuomien kulutus Suomessa on kolminkertaistunut menneiden neljän vuosikymmenen aikana (Karlsson & Österberg 2010, 14, 22.) Samalla asenteet alkoholinkäyttöä kohtaan ovat entistä suopeampia, sillä kohtuukäyttöön ja humalajuomiseen vapaa-ajalla, suhtaudutaan entistä sallivammin. Tutkimusten mukaan suurin osa suomalaisista liittyy alkoholin käytön kuitenkin juhliin ja erityistilanteisiin. (Härkönen & Österberg. 2010, 159,162.)

Suomalaisten alkoholiasenteet 2012 tutkimus kertoo, että suomalaisten asenteet alkoholin käyttöä kohtaan ovat melko yhteneväiset. Alkoholin kulutukseen suhtaudutaan yhä suopeammin, vaikka vastaajien mielestä sitä käytetään liikaa. Alkoholin myyntiin ja saatavuuteen tulisi tutkimustulosten perusteella kiinnittää enemmän huomiota, sillä niiden avulla voidaan vaikuttaa tuleviin päihdehaittoihin. Eri ikäryhmien välisessä vertailussa voidaan nähdä eroja suhtautumisessa alkoholin käyttöön, sillä nuoret pitävät sitä selvästi hyväksyttävämpänä kuin vanhempi sukupolvi. Tutkimuksen mukaan naiset suhtautuvat alkoholin käyttöön miehiä kielteisemmin ja naiset myös kokevat alkoholin vaikutuksen alaisena olevien ihmisten vähentävän heidän turvallisuuden tunnettaan. (Luhtanen, Tammi-Niemi & Varamäki 2012, 26.) Itä-Suomen yliopiston vielä julkaisemattoman tutkimuksen mukaan naisten alkoholin käytössä on tapahtunut rajuja muutoksia, jotka ovat johtaneet menetettyjen elinvuosien määrän nousemiseen 80 % miesten vastaavan luvun ollessa 25 %. Tutkimuksessa todetaan, että naisten alkoholin käytön lisääntymisen myötä myös lasten huostaanotot sekä itsemurhien ja liikaliivuuden määrä kasvoivat selvästi. (Yle 2012.)

Soikkeli, Salasuo, Puuronen ja Piispa (2012, 12) toteavat päihteiden aiheuttavan hauskanpidon lisäksi myös monenlaisia haittoja, kuten henkistä kärsimystä, fyysisiä haittoja ja jopa ennenaikaisen kuoleman. Alkoholi on syynä monenlaisiin ter-

veydellisiin ongelmiin, kuten mielenterveys- ja käytöshäiriöihin, vatsa- ja suolis-
tosairauksiin, syöpiin sekä luuston, lihasten ja keuhkojen sairauksiin. Lisäksi se
voi aiheuttaa sydän- ja verisuonitauteja ja lisääntymisongelmia. (Andersson &
Baumberg 2006, 5.) Kansanterveydellisenä ongelmana alkoholi on vakavasti otet-
tava ongelma, sillä alkoholikuolemat ovat olleet vuodesta 2005 asti 15- 64-
vuotiaiden yleisin kuolinsyy Suomessa. Alkoholi aiheuttaa terveydellisten ongel-
mien lisäksi muun muassa tapaturma- ja väkivaltakuolemia. (Päihdelinkki 2011.)

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos toteaa raportissaan (2012), että julkiset alkoholi-
lin haittakustannukset johtuvat suurimmaksi osaksi korjaavan ja kuntouttavan
työn toimista, joita ovat esimerkiksi sosiaalihuollon, järjestyksen ja turvallisuuden
ylläpitämisen sekä sairauspäivärahojen menot, kuten alla olevasta kuviosta ilme-
nee (Taulukko 1). Alkoholin käytön aiheuttamat haittakustannukset olivat vuonna
2010 julkiselle sektorille arviolta 0,9–1,1 miljardia euroa. Ehkäisevän päihdetyön
kustannukset kattoivat noin prosentin kuluista. (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos
2012b, 3-4.)

Taulukko 1. Alkoholihaittakustannukset 2010, miljoonaa euroa (Terveyden ja
hyvinvoinnin laitos 2012).

	Vähintään	Enintään	<i>Keskiarvo</i>
Onnettomuus- ja rikosvahingot	342,5	342,5	342,5
Sosiaalihuolto	223,9	265,8	244,8
Järjestys ja turvallisuus	232,9	232,9	232,9
Eläkkeet ja sairauspäivärahat	181,7	271,4	226,5
Oikeus ja vankilat	130,8	138,9	134,9
Terveydenhuolto	81,1	136,3	108,7
Ehkäisevä päihdetyö	6,6	6,6	6,6
Alkoholivalvonta	5,0	5,0	5,0
Haittakustannukset yhteensä	1 204,4	1 399,4	1 301

Alkoholin aiheuttamia haittavaikutuksia käyttäjän lähiympäristölle ja epäsuoria
haittavaikutuksia yhteiskunnalle ei ole tutkittu kovin paljon, vaikka juuri nämä
haitat aiheuttavat paljon julkista keskustelua. Perheen taloustilanteen heikentymi-
nen, lasten hyvinvoinnin ja kasvun tukemisen laiminlyönti sekä fyysisen- ja hen-
kisen väkivallan uhka jättävät aina syvät arvet koko perheeseen. Päihdeongelman
vaikutusta lähiympäristöön kartoitettiin vuonna 2008 juomatapatutkimuksen avul-

la, jonka tuloksista ilmeni, että vanhempien alkoholin käytön raportointi on kaksinkertaistunut vuodesta 2000. Tutkimuksesta selvisi myös, että 64 % naisista ja 56 % miehistä (15–69-vuotiaat) kokivat lähiomaisen alkoholiongelman vaikuttaneen negatiivisesti heidän omaan elämäänsä. (Huhtanen & Tigerstedt 2010, 220–232.)

Kansallinen terveysterojen kaventamisen toimintaohjelma 2008–2011 toteaa, että kansanterveys syntyy enimmäkseen terveydenhuollon ulkopuolisista elementeistä, kuten elintavoista ja -ympäristöstä, työoloista ja tuotteiden laadusta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008, 28). Huoltoasemat, kioskit ja kaupat ovat nuorten normaalia elinympäristöä ja samalla mahdollisia alkoholin hankintapaikkoja, joten myös niiden työntekijöille ja omistajille siirtyy vastuu nuorille välittyvän alkoholin kontrolloinnista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan nuorten juominen on polarisoitunut. Polarisaatio tarkoittaa, että yhä useampi nuori on täysin raitis, mutta samalla humalahakuinen juominen on lisääntynyt merkittävästi (Alkoholiohjelma 2012). Kansanterveydellisestä näkökulmasta tämä asettaa haasteita muun muassa päihdehuollolle, sillä nuorena aloitettu rankka alkoholin käyttö ennustaa usein jatkuvaa ongelmakäyttöä myös aikuisuudessa (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012a). Fueller (2004) ja Leigh (1999) toteavat, että 10–15 vuotiailla nuorille uudet kokemukset näyttäytyvät positiivisempina, kuin ne oikeastaan ovat, ja siksi elämyksiä haetaan lähes mistä tahansa (Bancroft 2009, 3).

2.2 Ehkäisevän päihdetyön vaikuttavuus ja menetelmät

On tärkeää muistaa, että ehkäisevän päihdetyön taustalla on aina kansanterveydellinen näkökulma, jota pyritään edistämään eri toimilla. Koko väestöön kohdistuvat, alkoholin kulutusta vähentävät toimenpiteet, vähentävät myös suurkuluttajien alkoholin käyttöä. Kokonaiskulutusta voidaan vähentää esimerkiksi rajoittamalla saatavuutta ja nostamalla alkoholin kuluttajahintoja. Nämä keinot on todettu tehokkaiksi myös nuorten kulutuksen vähentämisessä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008, 42.) Ehkäisevän päihdetyön tarkoituksena on estää ihmisten toimintakyvyn heikkenemistä, ja tukea sen avulla heidän itsemäärämisoikeuttaan ja elämäntaitojaan. Ehkäisevän päihdetyön tavoitteena on edistää terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia. Eri menetelmien avulla pyritään vähentämään päihteiden

kysyntää, saatavuutta, tarjontaa ja haittoja. Ehkäisevän päihdetyön vaikuttamiskohteina ovat päihteitä koskevan tiedon, asenteiden, oikeuksien, päihdehaitoilta suojaavien tekijöiden ja päihteiden käyttöön liittyvien riskitekijöiden esiin tuominen sekä päihteiden käyttöön ja käyttötapoihin vaikuttaminen. (Stakes 2006, 21.) Kunnan peruspalveluiden oppaassa todetaan, että ehkäisevä päihdetyö toimii parhaiten, kun toimenpiteet keskitetään tarkasti ja suojaavia tekijöitä lisätään päihdehaittojen ehkäisemiseksi. Pitkäjänteinen työ ja vuorovaikutuksellisuus työntekijöiden ja kohderyhmän välillä lisäävät työn vaikuttavuutta. (Alkoholiohjelma 2011,11.)

Pitkäjänteisellä valistamistyöllä ja samanaikaisesti tehtävillä toimenpiteillä voidaan vaikuttaa myös ihmisten asenteisiin. Ehkäisevässä työssä on tärkeää huomioida yhteiskunnalliset rakennemuutokset, ja tarttua ajankohtaisiin ongelmiin. Vaikuttavuus, välittömät vaikutukset ja kulttuurinen muutos käsitteinä voivat mennä usein sekaisin keskusteluissa. Esimerkiksi arvioinnilla mitataan usein väärää asioita ja tavoitellaan muutosta, jota ei ole mahdollista saavuttaa kyseisellä toimenpiteellä. (Soikkeli ym. 2011, 6,15,19.) Nyky-yhteiskuntaa leimaava kilpailuhenkisyys velvoittaa ihmistä selviytymään itsenäisesti elämän eri osa-alueilla ja toimimaan yhteiskunnan asettamien vaatimusten mukaisesti. Dean (1999) ja Webb (2006) tuovat esille, että ihmiset, jotka eivät selviydy yhteiskunnan vaatimuksista, nähdään yhteiskunnan holhouksen alaisina. Tämä johtaa helposti ryhmien väliseen marginalisoitumiseen (Määttä 2007, 20–21).

Ehkäisevä päihdetyö Suomessa 2011- raportissa todetaan, että Alko, päivittäistavarakauppa ja ravintolat ovat harvoin mukana ehkäisevän päihdetyön tekemisessä (Strand 2011, 4). Eettisen kestävyuden kannalta on kuitenkin tärkeää, että myös kyseiset alkoholin myyntipaikat huolehtivat alaikäisten alkoholin ikärajavallonnasta. Raportissa mainitaan, että monialainen yhteistyö ja päihdetyöryhmät ovat toimivia menetelmiä ehkäisevän päihdetyön onnistumisessa. Onnistumisen esteiksi nähdään puolestaan koordinaation ja resurssien puute, kielteiset asenteet ja jatkuvat organisaatio muutokset. (Strand 2011, 32–33.) Opinnäytetyönä toteutettavan koulutusmateriaalin tarkoituksena on tukea ehkäisevän päihdetyön tekemistä muistuttamalla vähittäismyyntiliikkeitä vastuullisesta alkoholin, tupakkatuotteiden ja pelituotteiden myynnistä ja valvonnasta.

Nuoret kokevat, että alaikäisenä alkoholia ostaessa suurin riski jäädä kiinni on Alkon myymälöissä (Holmila, Karlsson & Raitasalo 2005, 155). Metso, Ahlström, Huhtanen, Leppänen & Pietilä (2009, 39) toteavat, että kassahenkilökunta on tärkeässä roolissa myös välittämisen valvonnassa, sillä ylivoimaisesti yleisin alkoholin hankinnan keino alaikäisenä, oli sisarusten tai kavereiden pyytäminen ostajaksi. Myös Päijät-Hämeen ostokokeissa ilmeni välitystilanteiden haastavuus kassatyöntekijöille, sillä he eivät välttämättä uskalla puuttua edes ilmeiseen välitystilanteeseen (Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö 2012c).

Norrbacka ja Virtanen tutkivat opinnäytetyössään (2011, 48) ikäraajakontrolliin liittyviä haasteita ja kehittämiskohteita Päijät-Hämeessä. Tuloksista ilmeni, että suurimmat kehittämisosa-alueet ovat myyjien perehdyttäminen ja turvallisuuden parantaminen. Haastateltujen 17 kassatyöntekijän vastauksia ei voida yleistää koskemaan koko kaupan alaa tai kaikkia kassatyöntekijöitä, mutta tulosten perusteella pääteltiin, että ikäraajakontrollin noudattamista helpottavat muun muassa esimiehen ja työtovereiden tuki, oma persoona ja asenne.

Opinnäytetyönä toteutettavan myyjien koulutusmateriaalin tarkoituksena on tuoda esille ikärajavaivonnan taustalla vaikuttavia tekijöitä ja muistuttaa sen merkityksestä alkoholihaittojen ehkäisyssä. Kaupan alan henkilökunnalle tarkoitettuja koulutusmalleja on tehty myös aiemmin. Esimerkiksi Skarppina kassalla -ohjelma ja Vastuullinen myyjä -koulutus, pyrkivät estämään alkoholijuomien myymisen alaikäisille ja päihtyneille ja puuttumaan välitystilanteisiin. Molemmat ovat Porin Pakka-hankkeessa kehitettyjä malleja, joiden keinot tukevat vastuullisen myynnin ottamista osaksi jokapäiväistä työskentelyä ja auttavat yhteistyön rakentamista viranomaistasolla. (Porin Pakka- hanke 2010.) Pakka - Paikallinen alkoholipoliitikka hankkeeseen kuuluvan Kassan kautta-koulutusmallin tarkoituksena on tukea ja antaa valmiuksia alkoholin vähittäismyyntiin draaman keinoin. Koulutuksen tavoitteena on antaa myyjille lisätietoa alkoholilainsäädännön vähittäismyyntiin vaikuttavista ohjeistuksista ja käytännön toteutuksesta. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvointin laitos 2009a.)

Nuoria osallistava työskentelytapa näkyi RAY:n rahoittamassa ja Terveys ry:n hallinnoimassa vuonna 2007–2010 toteutetussa Innostu! Innosta!-hankkeessa, jonka tarkoituksena oli kehittää nuorille suunnattua ehkäisevää päihdetyötä. Hanke pyrki saamaan nuoret mukaan ehkäisevän päihdetyön suunnitteluun, kehittämiseen ja arvioimiseen. Hankkeen tavoitteena oli tuottaa toimintamalli, joka antaa valmiuksia sosiaaliseen kanssakäymiseen ja vaikuttamismahdollisuuksiin. (Leimio-Reijonen 2009, 65–66.)

2.3 Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015

Jokainen voi omilla valinnoillaan edistää ehkäisevän päihdetyön toteuttamista ja ehkäistä ongelmien syntymistä. Kansallisessa mielenterveys- ja päihdesuunnitelmassa 2009–2015 tuodaan esille kehittämisehdotuksia, joiden pääpaino näkyy ehkäisevän työn tukemisessa, mielenterveys- ja päihdetyön ohjaustyössä, palvelujärjestelmän kehittämisessä ja asiakkaan aseman vahvistamisessa. Ehkäisevää työtä tehdään eri tasoilla ja keinoilla. Esimerkiksi alkoholiveron korottaminen, kansalaisten osallistaminen, yhteisöjen tukeminen ja vahvistaminen, ylisukupolvisten mielenterveys- ja päihdeongelmien tunnistaminen ja ehkäiseminen, kuntien mielenterveys- ja päihdetyön strategiat sekä alueellisten koordinaatiomallien kehittäminen ovat keinoja toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä. (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2011, 4,16.) Kansallisen suunnitelman taustalla vaikuttaa lokakuussa 2011 julkaistu hallitusohjelma, jonka yksi päätavoite on köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen ehkäiseminen. (Valtioneuvosto 2011, 3.)

2.4 Valtakunnallinen Alkoholiohjelma

Alkoholiohjelma tukee ehkäisevää päihdetyötä tekemällä yhteistyötä valtion, kuntien ja järjestöjen kanssa, joiden kanssa laaditaan toimenpiteet ehkäisevälle päihdetyölle. Ohjelman tarkoituksena on vähentää alkoholihaittoja ja tuoda esille eri toimijoiden alueelliset ja paikalliset vaikutusmahdollisuudet, jotka johtavat suorasti tai epäsuorasti alkoholihaittojen vähentämiseen. Yhteiskunnan ja kansalaisten terveyttä ja turvallisuutta edistävän ympäristön kehittäminen ovat päihdepoli-

tiikan ydinarvoja. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2012c.) Alkoholiohjelman taustalla vaikuttavien alkoholi- ja raittiustyölakien tehtävänä on ehkäistä alkoholista aiheutuvia paikallisia, sosiaalisia sekä terveydelle vaarallisia haittoja, ohjata kansalaisia huolehtimaan elämäntavoistaan ja muistuttaa päihteiden ja tupakan vaaroista (Raittiustyölaki 828/1982, 1§ & Alkoholilaki 1143/1994, 1§).

Alkoholiohjelma ja siihen kuuluva aluekoordinaatiomalli vakiinnutettiin osaksi nykyistä hallitusohjelmaa vuonna 2011 ja sen pääkoordinaattorina toimii Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Ohjelman vuositeemoina vuosina 2008–2011 olivat lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukeminen alkoholihaittoja vähentämällä ja alkoholin riskikäytön ja siitä johtuvien haittojen vähentäminen. Vuoden 2012 vuositeema, Alkoholi ja työelämä, muistuttaa päihteiden vaikutuksista väestön terveyseroihin ja runsaan alkoholinkäytön seurauksista työhyvinvointiin, työturvallisuuteen ja työn tuottavuuteen. Alkoholiohjelmasta ilmenee, että alkoholisairaudet ovat edelleen työikäisten yleisin kuolinsyy. Siksi työpaikoilla tehtävää ehkäisevää työtä tulisi tukea entistä enemmän ja kehittää keinoja, jotta työntekijöiden tuottavuus pysyisi vaaditulla tasolla ja työyhteisö voisi paremmin. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2012c.) Näillä toimenpiteillä voidaan vaikuttaa myös hallitusohjelmassa mainitun kestäväen talouskasvun, työllisyyden ja kilpailukykyyn vahvistamiseen (Valtioneuvosto 2011, 16).

2.5 Pakka – Paikallinen alkoholipolitiikka – hankkeen toimintamalli

Alkoholiohjelman edistämä Pakka toimintamalli, eli paikallinen alkoholipolitiikka, on vuosina 2004–2008 Stakesin ja Hämeenlinnan sekä Jyväskylän seutukuntien yhteistyönä toteuttaman hankkeen kautta syntynyt toimintamalli, joka tarjoaa keinoja ehkäisevään päihdetyöhön. Hankkeen tavoitteena on nuorten alkoholinkulutuksen väheneminen, juomisen aloitustien nostaminen, humalajuomisen ja siitä johtuvien haittojen väheneminen sekä alueellisen ja seudullisen ehkäisevän työn tukeminen. Toimintamallin keinot liittyvät muun muassa alkoholin saatavuuden sääntelyyn ja alkoholielinkeinon valvonnan tehostamiseen. (Neuvoa-antavat 2012.)

Pakka toimintamalli antaa ohjeita ja suosituksia vaikeisiin myynti- ja anniskelutilanteisiin, antaa kansalaisille ajan tasalla olevaa tietoa alkoholin haitoista ja aktivoi kansalaisia ja päättäjiä tekemään yhteistyötä median ja kansalaistoiminnan kautta. Tarkoituksena on tuoda esiin huoli alkoholin käyttöön liittyvistä haitoista, jolloin yhteistyö median, viranomaisten ja paikallisten yrittäjien kesken on tärkeää. Pakka toimintamalliin kuuluvat tarjontatyöryhmät ovat seudullisia työryhmiä, joiden tarkoituksena on miettiä tarjontaan liittyviä asioita, tuoda esille ongelma-kohtia ja vaihtaa hyviä käytäntöjä. (Neuvoa-antavat 2012.) Päijät-Hämeen tarjontatyöryhmän järjestämien alkoholijuomien ostokokeiden tulosten pohjalta rakennettu koulutusmateriaali tukee Pakka toimintamallin ajatusta saatavuuden sääntelystä ja toimii samalla myös hyvien käytäntöjen levittäjänä.

Pakka- hankkeen aikana tehdyn Stakesin arviointitutkimuksen tulosten perusteella paikallisella alkoholihaittojen ehkäisytyöllä on myönteisiä vaikutuksia. Ostokokeiden tulokset osoittivat Pakka toiminta-alueita ja vertailupaikkoja verrattaessa, että alkoholin vähittäismyynti- ja ravitsemusliikkeitä voidaan ohjata ottamaan sosiaalista vastuuta alkoholin myynnistä. Kouluterveyskyselyistä saatujen tietojen mukaan nuoret kokivat alkoholijuomien saatavuuden vaikeutuneen tiukentuneen valvonnan vuoksi. Vuosina 2004 ja 2006 teetettyjen väestökyselyiden perusteella voidaan myös sanoa, että paikallisen alkoholipolitiikan toimintamuotoja kannatetaan. (Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2009b.)

3 SOSIAALIPEDAGOGIIKAN MENETELMÄT

Koulutuksemme pohjautuu sosiaalipedagogiseen näkökulmaan, joten sosiaalipedagoginen viitekehys oli luonteva valinta opinnäytetyön viitekehyyksi. Sosiaalipedagogiikka tarjoaa vain vähän valmiita kaavoja työhön, sillä sen lähtökohtana on aitoon kohtaamiseen pyrkiminen (Hämäläinen 2010, 10). Opinnäytetyöprosessissa yhdistyy uudella tavalla kaupan- ja sosiaalialan yhteistyö. Innostamisen, osallistamisen ja dialogisuuden menetelmien avulla oli tarkoitus havahduttaa myyjiä ikärajavälön merkityksestä alkoholihaittojen ehkäisyssä. Lisäksi koulutusmateriaalin suunnittelussa hyödynnettiin kaupanalan työntekijöiden kokemusasiatuntijuutta. Sosiaalipedagogiikan ideologia ja työmenetelmät soveltuivat luontevasti tavoitteeseen luoda uutta työkäytäntöä vastuullisen myynnin edistämiseksi.

Ranteen ja Rouhiainen-Valon (2005, 33) mukaan sosiaalipedagogisen työn lähtökohtana on yksilön tai ryhmän sosiaalisen todellisuuden ja ympäristön ymmärtäminen. Ryytänen puolestaan toteaa, että sosiaalipedagogisen työskentelyn lähtökohta on sen toimintaympäristöön juurruttaminen (Ryytänen 2011, 115). Hämäläinen mainitsee sosiaalipedagogiikan yhtenä ”punaisena lankana” yhteiskunnassa vallitsevan sosiaalisen hädän ehkäisyn (Hämäläinen 2010,7). Dewey korosti yksilön ja yhteisön vuorovaikutuksen merkitystä (Eriksson & Markström 2004, 16). Koulutusmateriaalin avulla pyritään tukemaan myyjien työskentelyä ikärajavälön parantamiseksi ja siten vaikuttamaan alkoholihaittojen ehkäisyyn. Sosiaalipedagogisen ajattelun ja toiminnan perustana on ajatus ihmisestä aktiivisena toimijana. Ajattelutavan mukaan yksilö voi toiminnallaan vaikuttaa, ja olla vastuussa yhteiskunnallisista oloista ja epäkohdista. (Leimio- Reijonen 2009, 65.) Oleellista sosiaalipedagogiikassa on teorian muuttuminen toiminnaksi (Kurki 2002, 42).

Kurjen (2000) mukaan sosiokulttuurinen innostaminen on yksi sosiaalipedagogisen työn menetelmä, jonka perimmäisenä ajatuksena on herättää ihmisissä toimintaa ja lisätä heidän tietoisuuttaan. Innostamisen keskeinen tavoite on saada ihmiset ymmärtämään, että heidän tekemänsä päätökset ja valinnat ovat osa suurempaa yhteiskunnallista toimintaa. (Kavilo 2010, 14.) Myyjien työssään tekemät valinnat

liittyvät olennaisesti vastuullisen myynnin toteuttamiseen ja sitä kautta ehkäisevään päihdetyöhön. Innostamisella pyritään herättämään innostettavan tietoisuus omasta roolistaan yhteisössä (Kavilo 2010, 14). Opinnäytetyössä innostaminen näkyy myyjien, kauppiaiden ja nuorten ottamisena mukaan koulutusmateriaalin suunnitteluun. Kaupanalan haastatteluissa innostamisen keinoina olivat haastattelu sekä ostokoiden 2012 tulosten esittely ja siitä käyty keskustelu myyjien ja kauppiaiden kanssa.

Nuorten ajatusten kuuleminen mahdollisti sosiaalipedagogiikan tarkoituksien toteutumisen opinnäytetyössä, jolloin nuoret eivät olleet vain tekemisen kohde vaan subjekti. Nuorten haastattelussa tarkoituksena ei ollut saada ohjeita tai näkemyksiä hyvästä koulutusmateriaalista. Nuorten kuulemista pidettiin tärkeänä, sillä välillisesti nuoret ovat koulutusmateriaalimme kohderyhmä. Nuorten kanssa käytimme Learning Café menetelmää saadaksemme heidät keskustelemaan alaikäisten alkoholin käytöstä käyttäen apuna sarjakuvia, sekä isoja papereita. Niihin kirjattiin yhdessä muun muassa syitä käyttää tai olla käyttämättä alkoholia, sekä alaikäisten alkoholin hankintakeinoja. Learning Café menetelmällä eli oppimiskahvilalla tarkoitetaan työskentelyä, jonka tavoitteena on dialogin avulla tuottaa uutta tietoa siten, että jokaisella työskentelyyn osallistujalla on mahdollisuus tuoda esiin omat näkemyksensä keskusteltavasta aiheesta. Menetelmän avulla voidaan saada suurempikin ryhmä toimimaan keskenään, viemään kehittämistä uudelle tasolle ja näkemään asioita useasta eri näkökulmasta. (Verkostojohtamisen opas 2012.)

Opinnäytetyön käytännön toteutuksen ja teorian kohtaamisen takia oli tärkeää, että myyjät, joille koulutusmateriaali on suunnattu, osallistuivat sen tekemiseen ja kertoivat omia näkemyksiään koulutusmateriaalin sisällöstä. Osallistuminen on sosiaalipedagogisesta näkökulmasta tapa toimia ja tavoite, johon pyritään. Osallistumiseen liittyvät olennaisesti yhteistoiminnallisuus, reflektiivisyys ja dialogisuus. (Nivala 2010, 117.) Osallistumiseen pyrkiminen ja sen hyödyntäminen toimintatapana ilmenee opinnäytetyössämme tavoitteena saada myyjät havahtumaan ikärajavalonnan tärkeydestä ja toimimaan sen mukaan ja toisaalta myös osallistamaan heidät koulutusmateriaalin suunnitteluun. Haastattelujen avulla pyrittiin saamaan käsityksiä, mitä ikärajavallonta myyjille merkitsee ja mikä on heidän käsityksen-

sä siihen liittyvästä problematiikasta, joka on ostokokeiden perusteella olemassa. Osallistaminen ja innostaminen näkyvät koulutusmateriaalissa siten, että koulutusmateriaaliin liitettiin hyödyllisiä linkkejä, joiden avulla myyjä voi itsenäisesti tutustua aiheeseen ja kehoituksia olla aktiivinen oman myymälän käytäntöihin tutustussa. Myyjien toiminta työssä ja suhtautuminen ikärajavaltontaan vaikuttavat osaltaan alkoholihaittojen syntyyn.

Huhtisen (1996) ja Isaacsin (2004) mukaan dialogin pyrkimyksenä on päätyä uuteen totuuteen vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa (Mönkkönen 2002, 33). Dialogisuus koettiin tärkeänä kaupan- ja sosiaalialan toimijoiden yhteistyön onnistumista edistävänä menetelmänä. Lisäksi se on olennainen osa sosiaalipedagogisen viitekehyksen olemusta. Onnistuakseen dialogisuus vaatii turvallisen ympäristön, jossa ihmiset voivat jakaa näkemyksiään, huoliaan ja kehittämisideoitaan. Dialogisuuden tarkoituksena on oman äänen kuuluviin saaminen ja kuulluksi tuleminen. (Koskimies, Pyhäjoki & Arnkil 2012, 10.) Dialogisuus näkyy opinnäytetyöprosessissa haastattelukysymysten muotoutumisesta aineiston keruuseen ja koulutusmateriaalin luomiseen. Opinnäytetyöprosessissa huomioitiin tarjontatyöryhmän palaute ja näkemykset.

Yhteistoiminnallisuudella tarkoitetaan tavoitteellista toimintaa, jolla pyritään vahvistamaan yhteiselämän ja osallisuuden valmiuksia. Tavoitteeseen pyritään hyödyntämällä kaikkien osallistujien vahvuuksia ja arvioimalla yhdessä toimintaa. Yhteistoiminnallisuus vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja luo toiminnallista yhteisöllisyyttä. (Nivala 2010, 117- 118.) Yhteistoiminnallisuus on olennainen osa opinnäytetyöprosessia, mikä näkyy tavassa hyödyntää kaupanalan työntekijöiden kokemusasiantuntijuutta. Opinnäytetyössä kokemusasiantuntijuudella tarkoitetaan henkilön kokemuksensa kautta keräämää asiantuntijuutta asiasta tai ilmiöstä.

4 NUORET JA ALKOHOLI

Nuoruus voidaan jakaa kolmeen jaksoon, varhaisnuoruuteen (12–16-vuotiaat), keskivaiheeseen (16–19-vuotiaat) ja myöhäisnuoruuteen (19–25-vuotiaat). Nuoruuden aikana ihmisen käsitys omasta itsestä ja ympäröivästä maailmasta muuttuvat. Kodin ja oman pihapiirin suhteiden tilalle tulee ulkopuolisia ystävyys- ja ihmissuhteita, joiden kautta omaa itseä ja ympäröivää todellisuutta aletaan jäsentää yhä enemmän oman harkinnan mukaiseksi. (Vilkkö-Riihelä, 2003, 243.)

Sakari Karvonen tekee artikkelissaan ”Hyvästi lapsuudelle? – Päihteisiin liittyvät kulttuuriset käytännöt varhaisnuoruudessa” (2002,89) huomion lasten ja nuorten alkoholin käytöstä, mitä ei voida sivuuttaa ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta. Karvonen toteaa, että alkoholin käyttöä voidaan pitää erottamattomana osana kulttuuriamme, joten lasten ja nuorten humalahakuinen juominen on oman kulttuuristen tapojen sisäistämistä. Karvosen huomio on merkittävä, sillä sitä kautta korostuu nuoria ympäröivien aikuisten asenteiden ja alkoholikäyttäytymisen vaikutus nuoriin ja lapsiin. Ehkäisevän päihdetyön kannalta tämä tarkoittaa, että nuorten juomisen vähentymiseen tähtäviä toimenpiteitä tulee kohdistaa nuorten itsensä lisäksi aikuisiin.

Alkoholin käytön aloittamisella ennen aikuisikää on todettu olevan heikentäviä vaikutuksia muun muassa tiedolliseen, älylliseen ja sosiaaliseen kehityksen. Nuorilla aivojen ja tunne-elämän kehitys on vielä kesken ja alkoholin käytön varhainen aloitusikä ennakoi ongelmia aikuisiällä. Mitä varhaisemmassa iässä alkoholin käyttö alkaa, sitä nopeammin riippuvuus alkoholiin kehittyy. Lapsilla ja nuorilla riippuvuus voi kehittyä jo muutamassa kuukaudessa. (Lääkäriliitto 2008.)

Vähentämällä nuorten juomista ja siirtämällä alkoholin käytön aloitusikää, suojellaan lasten ja nuorten turvallista kasvua ja kehitystä. Ehkäisevän päihdetyön tulokset voidaan havaita usein vasta pitkän ajan kuluessa uuden menetelmän käyttöön oton jälkeen. Ehkäisevän päihdetyön keinona opinnäytetyömme liittyy saatuuden rajoittamiseen. Mikäli kassatyöntekijät havahtuvat ja sitoutuvat ikäraja-kontrollin tarkkaan noudattamiseen, on se konkreettinen keino estää nuoria juo-

masta. Lisäksi pitkän ajan kuluessa asenneilmapiiri voi muuttua yhteiskunnassa enemmän lasten ja nuorten juomista vastustavaksi.

2000-luvun myönteinen kehityssuunta nuorten juomisessa vaikuttaa jatkuvan, vaikka 18-vuotiaiden humalahakuinen juominen on yleistä, ja vuonna 2009 tapahtui nuorten alkoholinkäytössä ja humalahakuisessa juomisessa lievä nousu ylöspäin. Nuorimpien ikäryhmien humalahakuinen juominen on vähentynyt ja täysin raittiiden osuus lisääntynyt. Suurimmillaan raittiiden 12–14-vuotiaiden määrä 2000-luvulla oli vuonna 2011. Raittiiden 16-vuotiaiden osuus sen sijaan oli pieni verrattuna 12–14-vuotiaisiin. (Raisamo, Pere, Lindfors, Tiirikainen & Rimpelä 2011.)

Nuorten suhtautuminen alkoholiin on kehittynyt kahdenkymmenen vuoden aikana myönteisempään suuntaan. Alkoholin käytön katsotaan olevan hyväksyttävää ja kuuluvan normaaliin arkeen. (Raisamo ym. 2011.) Nuorten alkoholimyönteiseksi kehittyneet asenteet eivät sinänsä yllätä, sillä nuoret omaksuvat yhteisönsä normit ja tehokkaasti. Terveystieteiden tutkimusten mukaan naisten juominen on lisääntynyt neljäskymmenessä vuodessa kuusi kertaiseksi ja miesten juominen on yli kaksinkertaistunut. Myös kotona juominen on yleistynyt. (Terveystieteiden tutkimuslaitos 2010.) Vanhempien käyttäessä alkoholia kotona lapset altistuvat mallille helpommin ja suuremmin kuin ravintolassa juotaessa. Aikuisten kotona juominen altistaa lapset myös alkoholista johtuville haitoille, kuten tapaturmille ja riidoille.

5 YRITYSTEN VASTUULLINEN LIKETOIMINTA

Yritystoiminnassa keskeistä on taloudellisen tuloksen tekeminen. Kuitenkin yritysten on tärkeää pohtia myös yhteiskunnallisen vastuun kysymyksiä. Yrityksen johdon tulee näyttää esimerkkiä vastuullisesta toiminnasta (Maltzman & Shirley 2011, 24). Opinnäytetyöprosessin alussa pohdimme paljon vähittäismyyntiliikkeiden motivaatiotekijöitä alkoholin ikärajavaltontaa tukevassa työssä, koska ajattelimme taloudellisen tuloksen tekemisen ja yhteiskuntavastuun olevan ristiriidassa toisiinsa nähden. Kuitenkin Jussilan (2012, 24) mukaan yritysten yhteiskuntavastuun tarkoituksena on tehdä kestäviä ja menestyviä yrityksiä pitkällä aikavälillä. Toisaalta Soikkelin ym. (2012, 13) mukaan päihteet ovat osa isoa laillista liiketoimintaa, jonka intressit eivät aina kohtaa sosiaali- ja terveystieteiden tavoitteiden kanssa. Vastakkainasettelun myötä alkoholista on muodostunut samalla vahvasti poliittinen kysymys, johon on vaikea löytää sosiaali- ja terveysalaa ja alkoholiteollisuutta miellyttävää vastausta.

Myös tarjontatyöryhmän tapaamisen puheenvuoroissa korostuivat yritysten liiketoiminnan yhteiskunnallinen vastuu, joka opinnäytetyön viitekehyksessä tarkoitti vastuuta alkoholin kulutuksen ehkäisyssä ja päihdekulttuurin muovaamisessa. Tarjontatyöryhmän jäseniä kuitenkin huolestutti suomalaisen yhteiskunnan tapaan vastuuttaa liikaa alalla toimivia yrityksiä, minkä seurauksena unohdetaan esimerkiksi vanhempien vastuu päihdekasvatuksessa ja päihteiden käytön kontrolloinnissa. Tärkeänä ikärajavaltontan taustatekijänä pidettiin alkoholin myyntiä rajoittavia säädöksiä ja valvontaa ja niistä aiheutuvia mahdollisia myyntiluvan menettämisiä ja taloudellisia tappioita. Myös liikkeen arvopohjaa pidettiin perusteena alkoholin saatavuutta rajoittavalle kehittämistyölle. (Tarjontatyöryhmän kokous 2012.)

Yritysten vastuullinen liiketoiminta voidaan jakaa eri osa-alueisiin, joita ovat muun muassa taloudellinen, ekologinen ja sosiaalinen vastuu. Länsimaissa on perinteisesti painotettu taloudellista vastuuta, jolla turvataan liiketoiminnan kannattavuus. Silti taloudellisen hyödyn tavoittelulle on asetettu reunaehdot, joita yritysten tulee noudattaa. Esimerkiksi henkilöstöä, yhteistyötahoja ja ympäristötekijöitä ei saa unohtaa voittoa tavoiteltaessa. (Ketola 2005, 32–35.) Boatrightin

(2012, 37) mukaan markkinoilla toimivia yrityksiä ei kuitenkaan velvoiteta toimimaan eettisesti ja huomioimaan muiden toimijoiden, yksittäisten ihmisten, yhteisöjen tai ympäristön etuja. Silti eettinen toiminta kumpuaa usein yrityselämästä itsestään. Saatetaan ajatella, että eettinen toiminta edistää esimerkiksi jonkin yrityksen sidosryhmän osapuolen terveyttä, mikä vaikuttaa myönteisesti myös yritykseen.

Yleistä on, että yrityksissä on pohdittu vastuukysymyksiä ainakin puheiden tasolla. Esimerkiksi liiketoiminnan arvot on yleensä määritelty yhden tai usean työntekijän toimesta. Kuitenkin Ketolan (2005, 84) mukaan useissa yrityksissä puheet eivät välttämättä ole samassa linjassa tekojen kanssa. Könnölän ja Rinteen (2001, 67–68) sekä Jussilan (2010, 43) mukaan vastuullinen liiketoiminta tulee sisällyttää yrityksen ydinprosesseihin. Pinnalliset parannukset voivat olla riskialttiita ja aiheuttaa jopa yrityksen maineen pilaamista. Vastuullista toimintaa on esimerkiksi asiakasryhmien tai yhteistyökumppaneiden huomioiminen päätöksenteossa. (Könnölä & Rinne 2001, 67–68.) Opinnäytetyössä pyritään vaikuttamaan yritysten ydinprosesseihin liittämällä alkoholin ikärajavaltontaa tukeva tietous luonnolliseksi osaksi työntekijän perhedytysvaihetta.

6 MONIALAINEN YHTEISTYÖ

Monialainen yhteistyö on osa ehkäisevän päihdetyön tulevaisuutta, sillä yhteiskunnallinen vastuu koskee meitä kaikkia. Opinnäytetyössä monialaisuus näkyi yhteistyönä Päijät-Hämeen ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön (PETE), tarjontatyöryhmän ja Lahden nuorisopalveluiden kanssa. Yhteistyö edisti opinnäytetyönä toteutetun myyjien koulutusmateriaalin rakentamista ja antoi samalla uusia näkökulmia ehkäisevän työn mahdollisuuksista. Yhtäaikaiset toimenpiteet ja hyvien käytäntöjen jakaminen ovat avainasemassa ehkäisevän työn jatkuvuuden ja vaikuttavuuden takaamisessa.

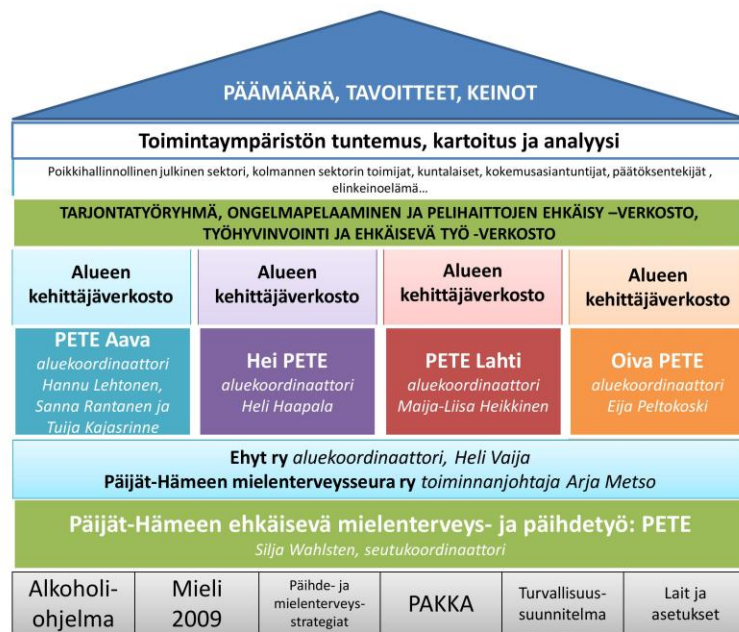
6.1 Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö (PETE)

Päijät-Hämeen ehkäisevää mielenterveys- ja päihdetyötä ohjataan ja tuetaan seutukoordinaatiomallin avulla, jonka toimintaa ohjaa Sosiaalialan osaamiskeskus Verso liikelaitos. Verso on yksi maan yhdestätoista sosiaalialan osaamiskeskuksesta, jonka toimintaa määrittää laki sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta. Osaamiskeskus kehittää ja välittää sosiaalialan osaamista ja asiantuntemusta eri toimijoiden välillä, toteuttaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa ja ylläpitää yhteistyötä alueellisten toimijoiden välillä. (Sosiaalialan osaamiskeskus Verso 2011a.)

Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys ja päihdetyö, PETE, on ainoa pysyvällä rahoituksella toimiva seutukoordinaatiomalli Suomessa. Se on syntynyt Kaste-ohjelman rahoituksella toteutetun, Välittäjä 2009-hankkeen tuloksena, koska vuoden mittainen pilotointi osoitti seutukoordinaatiomallin olevan kustannustehokas ja verkostoyhteistyötä tukeva toimintamalli. Lahden ja Heinolan kaupungit, peruspalvelukeskus Aava sekä peruspalvelukeskus Oivalta palvelut ostava läntinen peruspalvelupiiri, kirjoittivat syksyllä 2011 sopimuksen, joka takaa toistaiseksi voimassa olevan sopimuksen mukaisesti seudullisen koordinaattorin työn jatkumisen Päijät-Hämeen alueella. Seutukoordinaattorin sijaisena toimivan Silja Wahlstenin tehtävänä on koordinoida ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön kokonaisuutta, tukea verkostoja ja kehittää niiden välistä yhteistyötä ja jalkauttaa Alkoholiohjelman 2012 tavoitteita Päijät-Hämeeseen. Koordinaattori järjestää yhdessä alueverkostojensa kanssa tapahtumia ja koulutuksia, pyrkii saamaan me-

dianäkyvyyttä ehkäisevälle mielenterveys- ja päihdetyölle ja on myös tarvittaessa mukana päihde- ja mielenterveysstrategioiden laatimisessa. (Sosiaalialan osaamiskeskus Verso 2011b.)

Yhteistyö eri toimijoiden ja kuntalaisten kesken sekä yhtäaikaiset toimenpiteet, kuten kampanjat ja teemaviikot luovat näkyvyyttä ja ovat keino vaikuttaa alueella vallitsevaan päihdeilmastoon ja kokonaiskulutuksen laskuun (Päijät- Hämeen ehkäisevä mielenterveys ja päihdetyö 2012a). Päijät-Hämeessä tehtävää ehkäisevää mielenterveys- ja päihdetyötä ohjataan ja tuetaan seutukoordinaatiomallin avulla alla olevan kuvion mukaisesti (kuvio 2). Ehkäisevän työn muotoja ovat esimerkiksi ongelmapelaamisen ja pelihaittojen ehkäiseminen, työhyvinvoinnin ja ehkäisevän työn verkostojen kehittäminen, vähittäismyynnin ja vastuullisen myynnin valvontaa kehittävä tarjontatyöryhmän toiminta ja erilaiset kampanjat ja projektit. (Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö 2012d.)

PETE - Päijät-Hämeen ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyö

Kuvio 2 Talon (Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö PETE 2012).

PETEN 2012 toimintasuunnitelman taustalla vaikuttavat kansallinen mielenterveys- ja päihdetyön strategia 2009–2015, Pakka – Paikallinen alkoholipolitiikka-hankkeen toimintamalli ja lait ja asetukset. Vuoden 2012 tavoitteena on valtakunnallisen Alkoholiohjelman juurruttaminen Päijät-Hämeeseen. Muita tavoitteita ovat seudullisen ja paikallisen ehkäisevän työn toimintamallien kehittäminen ja tukeminen, hyväksi todettujen käytäntöjen jakaminen ja ehkäisevän työn osaamisen jatkuva kehittäminen. (Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö 2012a.) Myös Päijät-Hämeen turvallisuussuunnitelma 2010, joka on syntynyt seudullisen ja paikallisen yhteistyön tuloksena, näkyy PETE:n toimintasuunnitelmasa. Turvallisuussuunnitelman tavoitteena on lisätä alueen turvallisuutta vähentämällä rikollisuutta, häiriökäyttäytymistä ja onnettomuuksien määrää ja ehkäistä niistä aiheutuvia vahinkoja. (Päijät-Hämeen liitto 2010.)

PETE toteutti keväällä 2012 ehkäisevän työn kyselyn, joka antaa viitteitä ehkäisevän työn tilasta ja tulevaisuuden haasteista Päijät-Hämeessä. Kyselyn tulokset kuvaavat kuntalaisten hyvinvointia ja päihdetottumuksia ja asenteita päihteitä ja ehkäisevää mielenterveys- ja päihdetyötä kohtaan. Tuloksista ilmenee, että päihteiden käyttö liittyy usein tapoihin, kuten rentoutumiseen, stressin ja paineiden poistamiseen sekä hauskanpitoon ja juhlintaan. Päihteiden käytön syitä olivat vaihtoehtoisen tekemisen puute, työttömyys ja riippuvuus. Päihdemyönteisestä ilmapiiristä huolimatta 91 % kyselyyn vastanneista toivoivat, että päihteiden käyttö muuttuisi tulevaisuudessa rajoittavampaan suuntaan. Ehkäisevän työn kohdentamista kaikille ikäryhmille pidettiin tärkeänä. Vastauksista ilmeni, että ehkäisevä päihdetyö on kuntalaisille vielä suhteellisen vierasta, mikä on haaste ehkäisevän työn tekijöille. Vastaajien mukaan ehkäisevä työ mielletään erityisesti paikallisten sosiaali- ja terveystyöpalveluiden sekä järjestöjen ja sivistystoimen toiminnaksi. (Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö 2012e.)

6.2 Tarjontatyöryhmä ja ostokokeet 2012

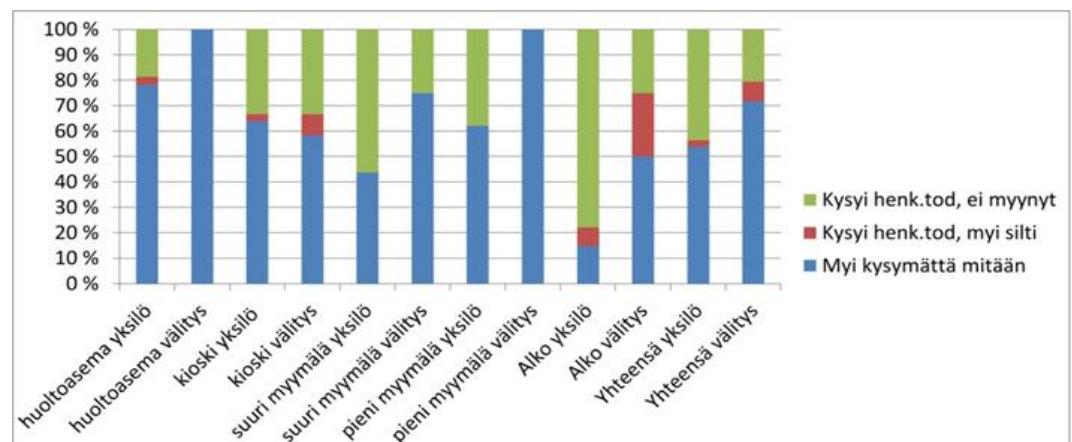
PETE ja Pakka – Paikallinen alkoholipolitiikka – hankkeen toimintamalliin kuuluva tarjontatyöryhmä tekevät monialaista yhteistyötä vähittäismyynnin ja vastuullisen anniskelun kehittämiseksi Päijät-Hämeen alueella. Tarjontatyöryhmä kokoontuu säännöllisesti ja siihen kuuluvat Osuuskauppa Hämeenmaa, Kesko, Suomen Lähikauppa oy, R-kioski oy, Alko, PAM, ravintoloitsijoita, turvallisuusala, Poliisi ja Etelä-Suomen aluehallintovirasto. Tarjontatyöryhmän toiminnan tarkoituksena on lisätä vähittäismyyntipaikoissa työskentelevien ammattitaitoa, tuoda esiin työntekijöiden vastuita ja velvollisuuksia sekä viedä ehkäisevän päihdetyön osaamista eteenpäin. (Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö 2012b.)

Keväällä 2012 toteutettiin alkoholin ostokokeet Päijät-Hämeessä yhteistyössä tarjontatyöryhmän ja paikallisten oppilaitosten, Lahden ammattikorkeakoulun, Koulutuskeskus Salpauksen ja Lahden Diakonialaitoksen kanssa. Ostokokeiden tarkoituksena oli selvittää ikärajakontrollin toteutumista vähittäismyyntipaikoissa ajantasaisen tiedon saamiseksi ja omavalvonnan kehittämiseksi. Edellinen alkoholijuomien ostokoe tehtiin Päijät-Hämeessä vuonna 2008. Keväällä 2012 alkoholijuomien ostokokeita tehtiin yhteensä 196 kappaletta 79:ssä vähittäismyyntipaikassa, joita olivat kioskit, huoltoasemat, pienet myymälät, suuret myymälät ja alkot. Yksilöostotilanteissa nuoren näköinen ostaja meni liikkeeseen ja yritti ostaa alkoholia ilman henkilöllisyyspapereita. Ostokokeissa testattiin yksilötilanteiden lisäksi myös välitystilanteita, jossa selvästi aikuisen näköinen henkilö meni nuoren kanssa kauppaan ja maksoi ostokset, jotka nuori kantoi kassalle. (Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö 2012c.)

Kaikki ostokokeisiin osallistuneet nuoret olivat nuoren näköisiä 18 vuotta täyttäneitä. Täysi-ikäisten ostajien käyttäminen tutkimuksessa oli tärkeää, sillä vähittäismyyntipisteitä ei haluttu harhauttaa tai kannustaa toimimaan lain vastaisesti, sillä alkoholilaki kieltää alkoholin myynnin ja anniskelun alle 18-vuotiaille henkilöille. Laki koskee myös alkoholijuomien myyntiä eteenpäin ja välittämistä toiselle henkilölle. (Alkoholilaki 1994/1143 16§.) Lain mukaan myyjän velvollisuuksiin kuuluu selvittää alle 18-vuotiaan näköisen nuoren ikä, mutta Päivittäistavara-

kauppa ry:n suosituksen mukaan ikä tulee tarkistaa kaikilta alle 23-vuotiaan näköisiltä ostajilta. Helpottaakseen henkilöllisyyspapereiden kysymiseen liittyvää epävarmuutta Päivittäistavarakauppa ry on valmistanut suosituksen, joka tulee voimaan vuoden 2013 alussa. Suosituksen mukaan henkilöllisyyspapereita tulee kysyä kaikilta alle 30-vuotiaan näköisiltä. (Päivittäistavarakauppa ry 2012)

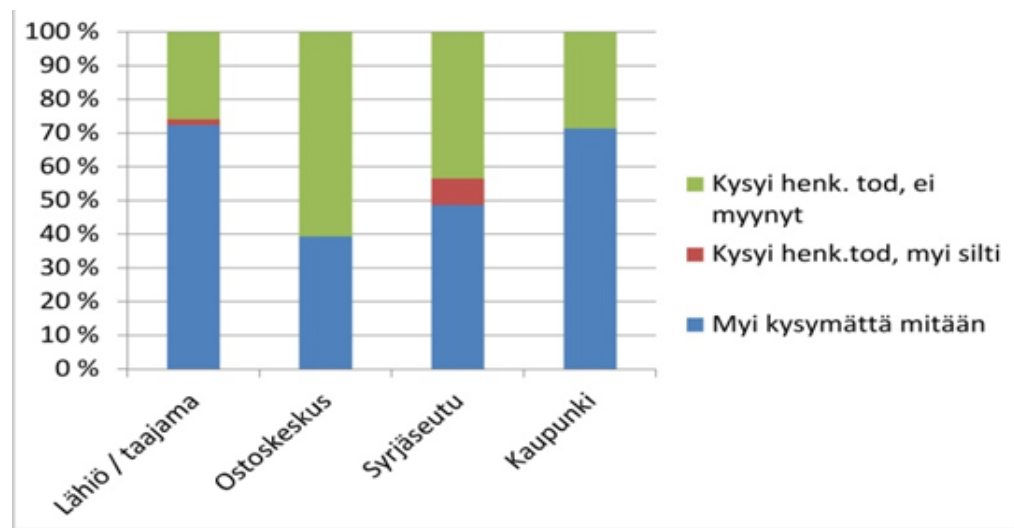
Alla olevasta kuviossa on kuvattu ostokokeiden tuloksia (kuvio 3), joista ilmeni, että ikäraajakontrollissa oli selviä puutteita ja nuoret saivat ostettua alkoholia helposti. Jopa 62 % nuorten yksilöostoista onnistui ilman henkilöllisyystodistuksen kysymistä.

Kuvio 3: Päijät-Hämeen ostokokeiden tulokset 04/2012 (Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö 2012).

Välitystilanteissa ikäraajakontrollia tapahtui jopa vähemmän, sillä 71 % sai ostettua alkoholia ilman iän tarkistamista. Vähittäismyyntipaikkojen välisessä vertailussa alkot pärjäsivät parhaiten, sekä yksilö että välitystilanteissa, mutta myös niillä oli vaikeuksia tunnistaa ja estää välitysostotapahtuma. Pienissä myymälöissä ja huoltamoilla välitystilanteita ei kontrolloitu lainkaan ja huonoiten kontrolli toteutui huoltamoissa ja kioskeissa niin yksilö- kuin välitystilanteissa. (Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö 2012c)

Ostokokeiden tuloksista selvisi, että vähittäismyyntipisteiden sijainnilla oli merkitystä ikärajakontrollin toteutumisessa, kuten alla olevasta kuviosta ilmenee (kuvio 4).

Kuvio 4: Myyntipisteiden sijainnin vaikutus alkoholin ikärajakontrolliin (Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö 2012).

Kaupunkien keskustoissa ja lähio/taajama-alueilla sijaitsevilla vähittäismyyntipisteissä ikärajakontrolli oli heikointa, kun taas ostoskeskuksissa ja syrjäseuduilla alkoholin ostoja kontrolloitiin tehokkaammin. Tästä huolimatta ostoskeskusten ja syrjäseutujen vähittäismyyntipaikoissa ikärajakontrolli petti lähes puolessa tilanteista. Päijät-Hämeen alueella vuonna 2012 ja 2008 tehtyjen ostokokeiden tuloksia verrattaessa ikärajakontrollin tulos on lähes sama. Vuoden 2008 alkoholijuomien ostokokeissa testattiin vain yksilötilanteita, joissa kontrollia tapahtui 60 % ostotapahtumia. Myös vuonna 2008 Alkot pärjäsivät muita vähittäismyyntipisteitä paremmin ja heikoimmin pärjäsivät huoltamat ja kioskit. (Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö 2012c)

6.3 Lahden nuorisopalvelut

Lahden nuorisopalveluiden tavoitteena on edistää nuorten hyvinvointia monin eri keinoin. Tarkoituksena on tukea nuoria heidän kasvunsa ja kehittymisensä eri vaiheissa. Nuorisopalvelut tarjoavat eri puolella kaupunkia päihteettömässä ympäristössä tapahtuvia toimintoja, kuten tanssia, askartelua, ruoanlaittoa, bänditoimintaa ja leirejä. Nuorisopalvelut tarjoavat nuorille mahdollisuuden osallistua myös toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Haastattelussa mukana olleet päijätähämäläiset nuoret osallistuvat Lahden nuorisopalveluiden toimintaan käymällä nuorisotalolla, joka tarjoaa heille vapaa-ajan viettopaikan ja mahdollisuuden tavata uusia ihmisiä.

Nuorisotalo tarjoaa 14 vuotta täyttäneille mahdollisuuden opiskella nappulaohjaajaksi ja toimia sen jälkeen ohjaajien apuna. Lisäksi 17 vuotta täyttäneet vapaaehtoiset nuoret voivat toimia ohjaajien apulaisina. Nuorilla on käytettävissään muun muassa tietokoneita, pelikonsoleita, lautapelejä, bändikämppä, erilaisia soittimia ja askarteluvälineitä. Nuorilla on mahdollisuus vaikuttaa toiminnan sisältöön ja suunnitteluun nuorisotalon yleiskokouksessa eli YK-tilaisuudessa, mikä vahvistaa heidän sitoutumistaan talon toimintaan ja siellä käymiseen. (Lahden kaupungin nuorisopalvelut 2012.)

Nuoret ovat tietoisia alueella tapahtuvista alkoholin myyntiin liittyvistä väärinkäytöksistä, joita vähittäismyyntiliikkeiden työntekijät ja heidän esimiehensä eivät tule aina ajatelleeksi. Tieto helposta alkoholin saatavuudesta leviää nuorten parissa nopeasti esimerkiksi sosiaalisen median kautta. Koemme, että nuorten mukaan ottaminen osaksi ehkäisevän päihdetyön kehittämistä on tärkeää, jotta he ymmärtävät työn eri näkökulmia ja laajoja merkityksiä. Mukaan ottaminen auttaa ymmärtämään kiellettyjen asioiden taustoja, jolloin nuoret voivat pohtia realistisemmin omaa asennoitumistaan kiellettyjä asioita kohtaan. Yhteistyö paikallisten nuorten kanssa oli tärkeä osa opinnäytetyötä, sillä se edisti opinnäytetyönä toteutetun koulutusmateriaalin rakentamista. Nuorten tarjoamat näkökulmat alkoholin saatavuudesta ja välittämisestä antoivat tärkeää tietoa koulutusmateriaaliin ja sitä kautta kaupanalan työntekijöille, jotka osallistuvat myös ehkäisevän päihdetyön tekemiseen.

7 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tarkoituksena on tukea vastuullista alkoholin vähittäismyyntiä ja vähentää nuorten alkoholihaittoja rajoittamalla alaikäisten alkoholin saatavuutta. Perinteisesti ehkäisevä päihdetyö on ollut sosiaali- ja terveysalan toimijoiden vastuulla. Tämän takia opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda esille myös yhteiskunnan jäsenten vastuu ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa ja auttaa ymmärtämään, että ehkäisevä päihdetyö on osa alkoholin vähittäismyyntipisteissä työskentelevien henkilöiden arkea.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa koulutusmateriaali alkoholin vastuullisesta myynnistä tukemaan myyjien ja esimiesten työtä alkoholin vähittäismyyntipaikoissa. Tavoitteena materiaalin luomisessa oli hyödyntää sosiaalipedagogista viitekehystä uudessa ympäristössä siten, että opintojen aikana sisäistettyjä menetelmiä ja toimintatapoja sovellettiin haastatteluissa ja tarjontatyöryhmän tapaamisissa. Suunnitteluun mukaan otetut myyjät ja kauppiat sekä tarjontatyöryhmän jäsenet saivat aktiivisesti vaikuttaa koulutusmateriaalin sisältöön ja ulkonäköön. Myös nuorten mukaan ottaminen prosessiin oli tärkeää, koska koulutusmateriaalilla pyritään vaikuttamaan nuorten alkoholin saatavuuteen välillisesti. Nuorten haastattelun tavoitteita olivat innostaminen, dialogisuus, yhteistoiminnallisuus ja osallisuuden toteutuminen. Liiketalouden osalta tavoitteena oli kuvata koulutusmateriaalissa liiketalouden reunaehtoja, joita ovat muun muassa taloudellinen, sosiaalinen ja ekologinen vastuu. Yritystoiminnassa keskeistä on taloudellisen tuloksen tekeminen, mutta opinnäytetyön koulutusmateriaalissa tavoitteena oli tuoda esiin yritysten yhteiskuntavastuun ja eettisyyden näkökulmia.

Opinnäytetyöprosessin henkilökohtaisia oppimistavoitteita olivat yhteistyötaitojen kehittyminen ja kehittämistyötaitojen lisääntyminen prosessin aikana. Lisäksi ehkäisevän päihdetyön ymmärtäminen ilmiönä ja sen eri toimintamahdollisuuksien tunnistaminen olivat opinnäytetyöprosessin oppimistavoitteita.

8 MYYJIEN KOULUTUSMATERIAALIN TUOTTAMINEN

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli koulutusmateriaalin tuottaminen myyjille ikärajavaivonnan toteuttamisen tueksi. Vilkan ja Airaksisen mukaan (2003, 5,17) toiminnallisen opinnäytetyön tuloksena voi syntyä esimerkiksi toiminnallinen liikuntapäivä lapsille tai perehdytyspaketti tietyn organisaation käyttöön. Toisaalta heidän mukaansa olennaista on myös huomioida opinnäytetyön toiminnallisesta luonteesta huolimatta teoreettisen viitekehysten liittäminen työhön, koska se antaa toiminnalle perusteet ja lähtökohdat. Opinnäytetyöprosessissa teoreettinen viitekehys näyttäytyi muun muassa aiheen ja prosessin menetelmien valintojen perustelemissa.

Yhteistä toiminnallisille opinnäytetöille ovat muutokseen pyrkiminen, käytännön ymmärtäminen ja tutkittavina olevien henkilöiden osallistaminen mukaan kehittämistyöhön. Toiminnallisessa opinnäytetyössä kohde voi olla mikä tahansa ihmisen elämää koskeva asia tai ilmiö. Olennaista on uuden tiedon tuottaminen ja olemassa olevien toimintamallien kehittäminen. (Kuula 2001, 10–11.) Opinnäytetyössä pidettiin tärkeänä eri näkökulmista aihetta tarkastelevien kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen koulutusmateriaalin hyväksi, jotta materiaalista saatiin mahdollisimman realistinen, käyttäjälähtöinen ja tarpeenmukainen. Tämän takia prosessiin haluttiin ottaa mukaan myyjät, nuoret, kauppiat sekä tarjontatyöryhmä. Vilkan ja Airaksisen mukaan (2003 5,17) opiskelijat ovat valmiita toimimaan asiantuntijatehtävissä ammattikorkeakoulusta valmistuessaan, joten opinnäytetyön työelämälähtöisyys on hyvin tärkeää.

Työelämälähtöinen opinnäytetyö tarjoaa sen tekijälle mahdollisuuden näyttää osaamistaan ja kehittää omia taitojaan. Opinnäytetyön lähtöajatuksena oli työn hyödynnettävyys käytännön työelämässä, koska se lisäsi prosessin merkittävyyttä ja työn tekemisen mielenkiintoa. Työelämälähtöisyyden myötä opinnäytetyöhön saatiin uusia näkökulmia ja toisaalta myös palautetta ja kehittämisideoita materiaalin tekemiseen, mikä lisäsi myös työn mielekkyyttä.

8.1 Perehdyttäminen myyjän tukena

Työturvallisuuslain (2002/738) 14. pykälän mukaan työnantajan tulee perehdyttää työntekijää riittävästi muun muassa työn ja turvallisten työtapojen suhteen. Työntekijälle tulee antaa riittävästi ohjausta ja opastusta, jotta voidaan ehkäistä terveyttä uhkaavia, työstä aiheutuvia haittoja ja vaaratilanteita.

Perehdyttämisen avulla työntekijälle pyritään antamaan mahdollisimman selkeä kokonaiskuva omista työtehtävistä ja niiden vaikutuksista koko organisaation toimintaan. Perehdyttämisen tarkoituksena on selkiyttää organisaation toimintatapoja, työnkuvaa ja työntekijän vastuita ja velvollisuuksia. (Työturvallisuuskeskus 2004, 56; Hätönen 2011, 71.) Opinnäytetyöprosessiin liittyvässä koulutusmateriaalissa kuvataan selkeästi vähittäismyynnissä työskentelevien myyjien ja esimiesten vastuut ja velvollisuudet muun muassa alkoholin myyntiin liittyvissä asioissa. Lisäksi korostetaan, ettei jokaiseen myymälässä eteen tulevaan tilanteeseen voida osoittaa selkeää toimintaohjeistusta, vaan työntekijän tulee toimia tilanteen vaatimalla tavalla ja oleellista on turvata työntekijän ja asiakkaiden turvallisuus.

Perehdyttäminen etenee tavallisesti perehdyttämissuunnitelman mukaisesti ja on yleensä lyhytkestoista. Erityisesti oppivassa organisaatiossa painotetaan vuorovaikutuksellista oppimista, jossa myös uuden työntekijän tiedot ja vahvuudet otetaan huomioon työyhteisössä. (Mäkisalo 2003, 131.) Opinnäytetyöprosessissa hyödynnettiin kaupan alan henkilöstön kokemusasiantuntijuutta perehdytysmateriaalin suunnittelussa, jotta produktista saatiin mahdollisimman hyödyllinen ja käyttökelpoinen käytännön perehdyttämistyötä tukemaan.

Perehdytysmateriaalin suunnittelutyön pohjana olivat kaupan alan työntekijöiden ja nuorten haastattelut sekä tarjontatyöryhmän ja toimeksiantajan eli PETE:n seutukoordinaattorin toiveet. Lisäksi hyödynnettiin muun muassa Valviran vähittäismyyntiopasta, PTY:n eli päivittäistavarakauppa ry:n Kassahenkilön Ikärajaopasta, ikärajavaltovotiin tuotteisiin liittyvää lainsäädäntöä ja Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen tutkimuksia.

8.2 Prosessin eteneminen

Keväällä 2012 PETE:n ja tarjontatyöryhmän toteuttamat ostokokeet osoittivat, että alkoholin ikärajalvonnassa oli selviä puutteita. Tulosten perusteella todettiin, että myyjien koulutuksen ja osaamisen lisääminen on tärkeä kehittämisosa-alue, sillä myyjien asenne ja valinnat vaikuttavat ikärajalvonnan toteutumiseen. Lisäksi todettiin, että konkreettiselle ja esimerkkejä sisältävälle koulutusmateriaalille oli tarvetta. PETE:n toimeksiannon myötä muotoutui ajatus myyjille tarkoitusta koulutusmateriaalista, jossa käsiteltäisi ikärajalvonnan taustoja ja sen haasteita. Tarkoituksena oli hyödyntää myyjien ja kauppiaiden omia kokemuksia ja ajatuksia aiheesta. Koska ikärajalvonnalla pyritään estämään alaikäisille myyminen ja välittäminen, koimme tärkeäksi ottaa selvää paikallisten nuorten kokemuksista alaikäisten alkoholin käytöstä, alaikäisten alkoholin hankinnan keinoista ja siitä, millaisia haasteita myyjät kohtaavat nuorten asiakkaiden kanssa.

Yhteistyö PETE:n, tarjontatyöryhmän, Lahden nuorisopalveluiden ja opinnäytetyötä ohjaavan opettajan kanssa oli opinnäytetyöprosessin kannalta oleellista. Tärkeää näissä tapaamisissa oli palautteen saaminen koulutusmateriaalista ja opinnäytetyön raportista, aiheen riittävästä rajaamisesta ja koulutusmateriaalin asettelusta. Oleellista oli myös aiheeseen liittyvän materiaalin ja yhteistyötahojen yhteystietojen saaminen ja suunnittelutyö.

Opinnäytetyöprosessi kesti kokonaisuudessaan helmikuusta marraskuuhun 2012 (LIITE 1) ja siihen sisältyivät suunnitelmaraportti, koulutusmateriaali ja opinnäytetyöraportti. Opinnäytetyöprosessi käynnistyi helmikuussa 2012 tapaamisella PETE:n seutukoordinaattorin Silja Wahlstenin kanssa, jolloin hän kertoi meille keväällä toteutetuista ostokokeista ja tarjontatyöryhmän toiminnasta. Koulutusmateriaalin rakentaminen tuntui aluksi melko haastavalta, mutta samalla olimme innostuneita tekemään yhteistyötä monialaisen yhteistyöverkoston kanssa. Pidimme tärkeänä, että saamme viedä opinnäytetyön kautta ehkäisevän työn mallia sosiaali- ja terveystieteiden ulkopuolelle, ja tehdä yhteistyötä eri toimijoiden kanssa myös seudullisella tasolla.

Heti opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa tapasimme opinnäytetyötämme ohjaavan opettajan Tuula Hyppösen, jonka kanssa kartoitimme ja pohdimme opinnäytetyön aihetta ja sen rajaamista useista näkökulmista. Aiheen rajauksen jälkeen ryhdyimme etsimään lähdemateriaalia aiheesta ja teimme alustavan toimintasuunnitelman ja aikataulun opinnäytetyöprosessia varten. Itsenäisen työskentelyn lisäksi hyödynsimme paljon Fellmannian tietokeskuksen pienryhmätiloja, joihin kokoonnuimme säännöllisesti tekemään opinnäytetyötä.

Prosessin aikana tapasimme tarjontatyöryhmän kolme kertaa. Tarjontatyöryhmän jäsenillä on laajasti kokemusta alkoholin myynnin ikäraja- ja valvonnasta ja sen eri näkökulmista, joten heiltä saatu apu ja palute olivat tärkeitä. Erityisen tärkeitä olivat koulutusmateriaalista saatu palaute ja kehitysehdotukset ja faktatietojen oikeellisuuden varmistaminen, jossa muun muassa Valviran ja poliisin edustajat olivat tärkeässä roolissa.

Toukokuussa 2012 aloimme suunnitella ja rakentaa haastattelujen runkoa ja teemoja yhteistyössä Silja Wahlstenin ja Tuula Hyppösen kanssa. Haastatteluissa oleellista oli sosiaalipedagogisten menetelmien hyödyntäminen ja vieminen uuteen ympäristöön. Koimme tärkeänä, että materiaalista tulee asiakaslähtöinen ja tarpeenmukainen, koska koulutusmateriaali tulee laajasti käyttöön Päijät-Hämeen vähittäismyyntiliikkeissä. Tämän varmistamiseksi pyrimme saamaan mahdollisimman laajan näkemyksen alaikäisten alkoholikäyttäytymisestä, ikäraja- ja valvonnan toteuttamisesta ja toisaalta koulutusmateriaalin asianmukaisesta sisällöstä.

Monipuolisen tiedon saamiseksi päätimme haastatella päijäthämäläisiä nuoria, ikäraja- ja valvonnan parissa työskenteleviä myyjiä, vähittäismyyntiliikkeiden kauppiaita ja esimiesasemassa olevia henkilöitä sekä hyödyntää tarjontatyöryhmän tietoutta ikäraja- ja valvonnasta ja hyvästä koulutusmateriaalista. Koimme, että myyjien osallistuminen materiaalin suunnitteluun sitouttaa myös sen noudattamiseen, sillä suuri osa materiaalin sisällöstä muotoutui haastattelujen pohjalta. Pidimme esimiesnäkökulmaa tärkeänä, sillä heidän vastuullaan on vähittäismyyntipisteiden omavalvonnan kehittäminen ja myyjien kouluttaminen (Valvira 2012, 18). Lisäksi esimiehillä on yleensä kokemusta myös myyntityöstä ja he ovat avainasemassa uuden tiedon jakamisessa henkilökunnalle.

Sovimme haastattelut puhelimitse, jotka toteutimme viitenä eri päivänä kesäkuussa 2012 (LIITE 2). Emme esitestanneet haastattelurunkoa tiukan aikataulun vuoksi, sillä edessä oleva kesälomakausi pakotti meidät tiukentamaan haastatteluihin varattua aikaa. Saimme haastateltaviksi kahdeksan kaupan alan henkilöä: Alkon, S-kaupan, ABC:n ja R-kioskin myyjät, S-kaupan myymälänhoitajan, Citymarketin kauppiaan sekä kaksi R-kioskit Oy:n kauppiasta. Saimme sovittua erään lahtelaisen nuorisotalon ohjaajan kanssa tapaamisen nuorten haastattelua varten. Tapaamiseen saapui haastateltavaksi lopulta kymmenen 15–21 vuotiasta nuorta. Haastatteluista saadun aineiston analysoimme aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, jonka tulosten pohjalta tuotimme myyjien koulutusmateriaalin ikärajavaltavista tuotteista.

Koulutusmateriaalia rakensimme toukokuusta 2012 alkaen teoriatiedon, aiheeseen liittyvän materiaalin ja yhteistyötahojen avulla. (LIITE 6.) Tapasimme tarjontatyöryhmän kolme kertaa, jolloin esittelimme koulutusmateriaalia ja pyysimme palautetta ja kehittämis ehdotuksia keskeneräisestä työstä. Lisäksi lähetimme materiaalin neljä kertaa sähköpostitse tarjontatyöryhmän jäsenille palautteen saamiseksi. Osa tarjontatyöryhmän jäsenistä osallistui myös julkaisuseminaariin, jossa saimme palautetta valmiista materiaalista. PETE:n seutukoordinaattori Silja Wahlsten luki ja antoi palautetta koulutusmateriaalista kymmenen kertaa ja ohjaava opettaja Tuula Hyppönen neljä kertaa. Saimme palautetta koulutusmateriaalista myös muutamalta valtakunnallisen Pakka verkoston jäseneltä prosessin aikana. Prosessin aikana PETE:stä nousi toive saada alkoholin lisäksi tupakkatuotteet ja pelit mukaan koulutusmateriaaliin, koska ne kuuluvat alkoholin tavoin ikärajavaltaviin tuotteisiin. Opinnäytetyön laajuden ja aikataulun vuoksi jouduimme rajaamaan nämä osiot oman osuutemme ulkopuolelle ja vastuun niistä otti PETE:n seutukoordinaattori Silja Wahlsten.

Lokakuussa 2012 lähetimme lähes valmiin koulutusmateriaalin tarjontatyöryhmän jäsenille, viidelle valtakunnallisen Pakka verkoston jäsenelle, Silja Wahlstenille ja ohjaavalle opettajalle palautteen saamista varten. Palautteen pohjalta teimme tarvittavat muutokset koulutusmateriaalin ja luovutimme sen toimeksiantajalle marraskuun alussa. Lokakuun aikana hioimme opinnäytetyöraportin valmiiksi ja pa-

lautimme työn aikataulun mukaisesti ohjaavalle opettajalle ja opponentille. Pidimme julkaisuseminaarin 15.11.2012, jossa esittelimme valmiin koulutusmateriaalimme sekä opinnäytetyöprosessimme ja saimme viimeisen kerran palautetta projektistamme.

8.3 Yhteistyö tarjontatyöryhmän kanssa

Tarjontatyöryhmän kanssa tehtävä monialainen yhteistyö oli opinnäytetyöprosessin kannalta tärkeää, sillä ryhmän jäsenet edustavat tahoja, jotka ovat vastuussa alkoholin vähittäismyynnin ja omavalvonnan kehittamisestä. Yhteistyö tarjontatyöryhmän kanssa tuki myös opinnäytetyön tavoitteiden ja tarkoituksen toteuttamista. Opinnäytetyön ja koulutusmateriaalin luotettavuutta lisäsi tarjontatyöryhmän palaute, jota saimme koko prosessin ajan. Samalla varmistettiin, että materiaalin sisällöstä tuli lainmukainen ja ikärajavaivontaa tukeva.

Ensimmäisessä tapaamisessa 14.5.2012 esittelimme opinnäytetyönä toteutettavan myyjien koulutusmateriaalin idean ja selvitimme tarjontatyöryhmän jäsenten motiivit osallistua ehkäisevän päihdetyön kehittämiseen kaupanalalla ja halukkuutta osallistua koulutusmateriaalin rakentamiseen. Tapaamisessa selvisi, että tarjontatyöryhmän jäseniä yhdistäviä tekijöitä ovat seudullisen päihdepolitiikan kehittäminen, Päijät-Hämeen turvallisuussuunnitelman toimeenpaneminen, yhteiskuntavastuun noudattaminen ja suomalaisen päihdekulttuurin muuttaminen. Lisäksi hyvien käytäntöjen jakaminen ja koulutuksen lisääminen nähtiin yhdistäväksi tekijäksi. Vastaanotto tapaamisessa oli positiivinen ja tarjontatyöryhmän jäsenet ilmoittivat sitoutuvansa prosessin suunnitteluun ja kehittämiseen kanssamme. Pohdimme yhdessä haastattelurungon sisältöä ja sitä, millä tavalla pystymme tavoittamaan asiasta kiinnostuneita myyjiä ja kauppiaita koulutusmateriaalin tuottamista varten. Sovimme, että seuraavassa tapaamisessa esittelemme haastatteluiden tulokset ja koulutusmateriaalin raakaversio, jolloin tarjontatyöryhmällä on mahdollisuus antaa siitä palautetta ja tehdä kehittämis ehdotuksia.

Toisessa tapaamisessa 21.8.2012 kävimme läpi myyjien, kauppaiden ja nuorten haastatteluista esiin nousseita teemoja ja ajatuksia. Esittelimme tapaamisessa sovittu koulutusmateriaalin raakaversion, josta kävi ilmi alustava sisällysluettelo, materiaalin pääteemat ja sen ulkoasuun liittyvät seikat. Kerroimme myös, miten olimme päätyneet valitsemaan kyseiset teemat ja kävimme läpi haastatteluprosessia. Tarjontatyöryhmän jäsenet toivat esiin kohderyhmältä saatavan palautteen tärkeyden ja osa työryhmän jäsenistä lupasi antaa materiaalia luettavaksi omalle henkilökunnalleen. Työryhmän jäsenet olivat tyytyväisiä prosessin etenemiseen ja saimme kiitosta ikärajavaltvontaan liittyvien asioiden monipuolisesta käsittelystä ja sarjakuvien käytöstä. Työryhmän tapaamisessa nousi esille saatekirjeen laatiminen koulutusmateriaalin ohelle, joka oli noussut esille myös myyjien ja kauppaiden haastatteluissa. Saatekirjeen tarkoituksena oli pyrkiä vaikuttamaan esimiestasolla oleviin henkilöihin, joiden vastuulla on henkilökunnan kouluttaminen ja uuden tiedon jakaminen. Tapaamisen lopuksi sovimme, että lähetämme koulutusmateriaalin ja sen mukana tulevan saatekirjeen tarjontatyöryhmän jäsenille arvioitavaksi työn edetessä ja seuraavassa tapaamisessa esittelemme lähes valmiin materiaalin.

Toisen ja kolmannen tapaamisen välillä lähetimme koulutusmateriaalin ja saatekirjeen kaksi kertaa arvioitavaksi tarjontatyöryhmälle, ohjaavalle opettajalle Tuula Hyppöselle ja viidelle valtakunnallisen Pakka verkoston jäsenelle. Kolmas tapaaminen tarjontatyöryhmän kanssa 7.10.2012 keskittyi lähes valmiin koulutusmateriaalin ja saatekirjeen läpikäymiseen. Tarjontatyöryhmältä saatu palaute oli positiivista ja korjaustoimenpide-ehdotukset koskivat lähinnä sanajärjestystä ja ohjeistuksiin liittyviä tulkintakysymyksiä. Sovimme, että lähetämme viimeistellyn version koulutusmateriaalista ja saatekirjeesta vielä kerran tarjontatyöryhmälle, jotta heillä oli mahdollisuus antaa palautetta ennen koulutusmateriaalin lopullista palauttamista. Tapaamisen lopussa osa tarjontatyöryhmän jäsenistä ilmaisi halunsa tulla seuraamaan julkaisuseminaariamme, joten viimeinen tapaaminen heidän kanssaan oli 15.11.2012

8.4 Myyjien ja kauppiaiden haastattelut

Ikärajavaltvontaan liittyvän aineiston keräämiseksi päätimme haastatella alkoholin vähittäismyynnin parissa työskenteleviä myyjiä ja kauppiaita. Oleellista oli haastateltavien saaminen useasta eri liikkeestä aineiston laajuuden varmistamiseksi. Haastattelujen avulla hyödynsimme myyjien ja kauppiaiden kokemusasiantuntijuutta ja pyrimme saamaan ainutlaatuista tietoa juuri ikärajavaltvonnan kannalta merkittävässä asemassa olevilta henkilöiltä. Aineiston keräämisessä myyjät olivat avainasemassa, koska he ovat koulutusmateriaalin käyttäjiä. Tärkeää oli myös näkökulmien laajentaminen esimiestasolle muun muassa siksi, että myyjien perehdyttäminen on liikkeiden esimiesten vastuulla.

Toteutimme myyjien ja kauppiaiden haastattelut 18.6., 20.6., 26.6., 27.6. ja 30.6.2012 vähittäismyyntiliikkeissä. Teimme haastattelut vähittäismyyntiliikkeissä, jotta myyjien työ häiriintyi mahdollisimman vähän ja haastattelujen aikataulutaminen oli helpompaa. Oletimme myös, että myyjien motivaatio haastatteluja kohtaan oli korkeampi, mikäli heille koitui siitä mahdollisimman vähän vaivaa. Haastatteluihin osallistuivat haastateltava ja kaksi opinnäytetyöntekijää, joista toinen haastatteli ja toinen dokumentoi esiin tulleet asiat mahdollisimman sananmukaisesti. Yksi myyjien haastatteluista toteutettiin parihaastatteluna.

Haastattelujen teemat ja kysymykset muotoutuivat monialaisen yhteistyön tuloksena keskusteluissa tarjontatyöryhmän, PETE:n seutukoordinaattori Silja Wahlstenin, ohjaavan opettajamme Tuula hyppösen ja opinnäytetyöryhmän jäsenten kanssa. Tärkeää oli huomioida henkilöiden yksilölliset tavat tarkastella aihetta eri näkökulmista, jolloin saimme muodostettua kysymykset mahdollisimman monipuolisiksi. Haastatteluihin muotoutuivat seuraavat teemat: asiasisältö, materiaalin muoto, visuaalisuus ja käytettävyys ja resurssit hyödyntää materiaalia käytännössä (LIITE3).

Asiasisällöstä kysyimme, kuinka paljon tulee kertoa laeista ja asetuksista, mitä lakeja ja asetuksia ja millaisia asiasisältöjä on tärkeää tuoda esiin ja tuleeko kuvata ikärajavaltvonnan taustatekijöitä, kuten kansanterveydellistä näkökulmaa ja kuinka laajasti taustatekijöitä tulee avata. Asiasisältö osa-alueen tavoitteena oli

taavalta. Materiaalin hyödyntämisen resursseja kartoittavissa kysymyksissä oleellista olivat tiedot missä ja miten materiaalia tullaan hyödyntämään ja missä koulutusmateriaalia tullaan säilyttämään. Toisaalta tarjontatyöryhmän jäsenet halusivat tietää, millaista koulutusta tulisi järjestää alkoholin ikärajavaalvonnan parantamiseksi.

Alun perin suunnitelmanamme oli käyttää ryhmähaastattelumenetelmää aineiston keräämiseen. Tarkoituksenamme oli järjestää yhteisiä suunnittelutilaisuuksia alkoholin vähittäismyyntipaikkojen myyjille, jolloin dialoginen uusien ja luovien ideoiden kehittäminen koulutusmateriaalia varten olisi ollut mahdollista. Ryhmähaastatteluja oli lopulta mahdotonta toteuttaa vähittäismyyntipaikkojen työntekijäresurssien ja välimatkojen takia. Esteeksi nousi usean työntekijän irrottaminen työtehtävistään samaan aikaan haastattelua varten. Toisaalta myyjät eivät olleet halukkaita käyttämään vapaa-aikaansa haastatteluihin ja kaikille sopivaa aikaa oli haastavaa löytää.

Koska ryhmähaastattelut eivät onnistuneet, toteutimme aineiston keruun yksilöhaastatteluilla. Haastattelujen alussa esittelimme itsemme ja asiayhteyden, miksi haastatteluja tehdään. Kerroimme myös koulutusmateriaalista, joka tullaan tekemään haastattelujen pohjalta. Seuraavaksi esittelimme Päijät-Hämeessä vuonna 2012 tehtyjä alkoholin ostokokeita ja niiden tuloksia. Kysyimme, olivatko haastateltavat tietoisia ostokokeista tai niiden tuloksista Päijät-Hämeessä yleisesti tai oman myymälän osalta. Ostokokeiden esille ottaminen oli johdatus haastattelun aiheeseen ja toisaalta peruste uuden koulutusmateriaalin tuottamiseen ja haastatteluiden tekemiseen. Haastatteluissa etenimme pääosin suunnitellun haastattelurungon mukaisesti, jolloin asioiden dokumentointi helpottui. Haastattelut olivat keskustelevia ja vaihtelua toivat haastateltavien yksilölliset tavat painottaa tärkeinä pitämiään asioita. Kehotimme haastateltavia kertomaan myös muista aiheeseen liittyvistä asioista, joita ei tullut ilmi kysymysten kautta. Haastattelujen lopuksi vedimme yhteen keskustelemamme teemat ja pyysimme haastateltavia listaamaan kolme tärkeintä asiaa, jotka tuli huomioida koulutusmateriaalin suunnittelussa.

Haastatteluista saimme kattavan määrän aineistoa koulutusmateriaalin suunnittelun pohjaksi. Käsinkirjoitettua aineistoa oli yhteensä kuusitoista sivua, keskimää-

rin kaksi sivua tekstiä jokaisesta haastattelusta. Haastattelujen jälkeen lähetimme kiitoskirjeen haastateltaville (LIITE 5), jossa kiitimme yhteistyöstä ja muistutimme haastatteluaineiston tuhoamisesta opinnäytetyöprosessin valmistumisen jälkeen. Lisäksi muistutimme, että haastateltavien anonymiteetti on varmistettu koulutusmateriaalissa ja opinnäytetyöraportissa.

8.5 Nuorten haastattelut

Päätimme ottaa nuoret mukaan haastatteluprosessiin, koska opinnäytetyön tavoitteena oli vaikuttaa alaikäisten alkoholikäyttäytymiseen välillisesti myyjien ikärajavalvontaa tukevan koulutusmateriaalin avulla. Halusimme, että nuoret pääsevät osalliseksi prosessiin ja saavat mahdollisuuden kertoa ajatuksistaan alaikäisten päihteiden käyttöön liittyvissä asioissa. Toimeksiantajan toiveena oli, ettei nuorilta kysytä koulutusmateriaalin sisältöön liittyvistä asioista. Pidimme tätä järkevänä, koska nuoret eivät ole koulutusmateriaalin käyttäjäryhmä, joten toive huomioitiin nuorten haastattelua suunniteltaessa ja toteutettaessa.

Haastattelun kysymykset muotoutuivat yhteistyötahojen ja opinnäytetyöntekijöiden toiveiden, ajatusten ja pohdinnan tuloksena, siten että jokainen toi omat näkökulmansa esiin tärkeinä pitämistään asioista. Käsitellyistä asioista pyrimme valitsemaan koulutusmateriaalin kannalta oleelliset teemat, joita olivat alaikäisten alkoholin hankinnan keinot ja alkoholin käytön lyhyen- ja pitkän aikavälin vaikutukset ihmisen elämään sekä syyt käyttää tai olla käyttämättä alkoholia. Tärkeimpänä pidimme nuorten alkoholin hankinnan keinojen selvittämistä, koska siihen liittyviä asioita voitiin hyödyntää myyjien koulutusmateriaalissa.

Tavoitteena haastattelussa oli nuorten osallistaminen järjestettyyn suunnittelupaamiseen, jossa tiedon keruu tapahtui haastattelemalla. Haastattelu toteutettiin learning- cafe- menetelmän avulla. Haastattelu suunniteltiin kolmivaiheiseksi siten, että ensin oli selkeä aloitus aiheeseen liittyvän sarjakuvan avulla, sen jälkeen varsinainen toiminta ja lopuksi yhteenveto ja lopetus. Tavoitteena haastattelussa oli käyttää joitakin sosiaalipedagogisia menetelmiä, joista avainasemassa olivat nuorten osallistaminen, innostaminen ja kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen.

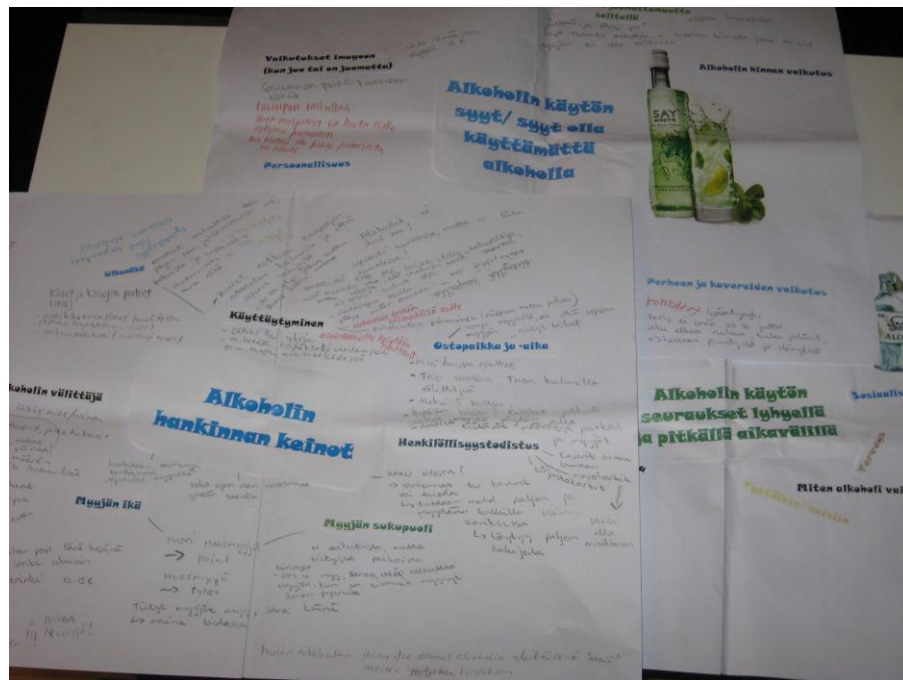
Toteutimme nuorten haastattelun 20.6.2012 lahtelaisessa nuorisotalossa, jonne osallistui kymmenen 15–21-vuotiaasta nuorta, kaksi nuorisotalon ohjaajaa ja opinnäytetyöntekijää. Pidimme tärkeänä, että haastattelupaikka oli nuorille tuttu, jolloin paikalle oli mahdollisimman helppoa tulla. Toisaalta paikka mahdollisti myös riittävän monen nuoren saamisen paikalle samaan aikaan.

Haastattelun ilmoitettuun alkamisaikaan nuorisotalolla oli paikalla vain kaksi nuorta ja nuorisotalon ohjaajat, jotka olivat huolissaan nuorten vähäisestä osallistujamäärästä. Ohjaajat soittivat nuorille ja heitä saapui paikalle vähitellen. Koska nuoret saapuivat paikalle hyvin eri aikoihin, jouduimme muuttamaan toimintaa alkuperäisestä suunnitelmastamme. Aloitimme haastattelun, kun paikalla oli nuorisotalon ohjaajat ja neljä nuorta, ja jätimme sarjakuvan käytön alusta pois. Kerroimme keitä olemme, miksi olemme paikalla ja mitä yhteisessä suunnitteluhetkessä oli tarkoitus tehdä. Kerroimme myös, ettei nuorten nimiä tulla käyttämään missään opinnäytetyöprosessin vaiheessa ja että jokaisen anonymiteettiä varmistetaan. Emme kyselleet nuorten nimiä, vaan pidimme oleellisena vain käsiteltäviä asioita.

Olimme kirjanneet valmiiksi kolmelle suurelle paperille valitsemamme teemat, joita olivat alkoholin hankinnan keinot, alkoholin käytön vaikutukset ja alkoholin käytön tai käyttämättömyyden syyt (LIITE 4). Teemojen lisäksi olimme laittaneet paperille aiheeseen liittyviä kuvia, apukysymyksiä ja -sanoja, kuten alkoholin välittäjä, ulkonäön muuttaminen ja alaikäisen tuntomerkit. Ajan vähyden takia ja toisaalta ohjaajien mainitessa muutaman kerran nuorten lyhytjännitteisyydestä päätimme valita haastattelun aiheeksi yhden teeman, jonka koimme tärkeimmäksi opinnäytetyöprosessin ja koulutusmateriaalin näkökulmista. Valitsimme teemaksi alkoholin hankinnan keinot ja käsitelimme aihetta apukysymysten sekä opinnäytetyön tekijöiden lisäkysymysten ja innostamisen avulla vapaasti keskustellen.

Pyysimme ohjaajaa kirjoittamaan puhutut asiat paperille mahdollisimman täsmällisesti ja sananmukaisesti niin kuin nuoret olivat ne ilmaisseet. Nuoret keskustelivat aiheesta todella innostuneesti ja vapautuneesti ja rohkaisimme heitä kertomaan mielipiteitään, kokemuksiaan ja käsityksiään aiheesta. Sanoimme, ettei tarkoituksena ole niinkään tuoda esille konkreettisia nimiä paikoista, joissa alkoholia myy-

dään alaikäisille, vaan keskustella laajasti alkoholin hankintaan liittyvistä asioista. Opinnäytetyöntekijät olivat varanneet haastatteluun aikaa 60 minuuttia, mutta olimme valmiit joustamaan ja jatkamaan haastattelua nuorten innostuneisuuden takia. Nuorten haastattelu kesti kokonaisuudessa 90 minuuttia ja saimme aineistoa kolmen A1 kokoisen paperin verran, kuten alla olevasta kuvasta ilmenee (kuvio 6).

Kuvio 6: Alkoholin hankinnan keinot, Alkoholin käytön syyt/syyt olla käyttämättä alkoholia & Alkoholin käytön seuraukset lyhyellä ja pitkällä aikavälillä (Nuorisotalo Lahti 2012.)

8.6 Aineiston analysointi

Saatu haastatteluaineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysi on aineiston kuvaamista sanallisesti. Sisällönanalyysin avulla tutkittavasta aiheesta saadaan tiivistetty ja yleistettävissä oleva kuvaus. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.) Sisällönanalyysissa oleellista on aineiston kokonaisvaltainen tarkasteleminen (Alasuutari 2011, 38).

Milesin ja Hubermanin (1994) mukaan aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin kuuluu kolme eri vaihetta: aineiston redusointi eli pelkistäminen, klusterointi eli ryh-

mittely sekä abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108). Myyjien ja kauppiaiden haastatteluaineiston pelkistämisen tukena olivat valmiiksi valitut teemat, joita olivat asiasisältö, materiaalin muoto, käytettävyys ja visuaalisuus sekä koulutusmateriaalin hyödyntämisen resurssit käytännössä. Aineistosta alleviivattiin koulutusmateriaalin rakentamisen kannalta oleelliset ja rajattiin pois epäoleelliset asiat, jonka jälkeen pelkistetyt asiat listattiin valittujen teemojen alle. Kysyttäessä materiaalin pituudesta vastauksia olivat esimerkiksi napakka versio, ei yli kahdeksansivuinen, lyhyt ja ytimekäs, enemmän asiaa kuin pölinää, ja harkitusti rajattu.

Oleellisten asioiden rajaaminen helpotti aineiston ryhmittelyä, jossa tärkeää oli samanlaisten ajatusten etsiminen ja yhdistäminen. Samankaltaisuuksia haastattelujen perusteella löytyi muun muassa materiaalin visualisuudesta. Tällaisia olivat esimerkiksi visuaalisuus lisää mielenkiintoa, värit tekevät kiinnostavan ja kuvat toimivat hyvin. Samankaltaisista ilmauksista muodostettiin alaluokkia, kuten napakka teksti, faktapitoinen sisältö ja sarjakuvien käyttäminen. Muodostettujen alaluokkien pohjalta huomioimme haastatteluiden tulokset koulutusmateriaalisamme. Pyrimme kirjoittamaan napakkaa tekstiä, käytimme tekstiä tukevia sarjakuvia ja kuvasimme konkreettisia esimerkkejä käytännön tilanteista. Aineiston pohjalta muodostimme yläluokkia, joista valitsimme koulutusmateriaaliin tulevat teemat: miksi ikärajavaalvonta on tärkeää, ikärajavaalvottavat tuotteet ja toiminta vähittäismyyntiliikkeessä. Kokoavaksi käsitteeksi muotoutui ehkäisevä päihdetyökassatyössä.

Nuorten haastattelusta saatua tietoa analysoitiin aineistolähtöiseen sisällönanalyyysin tukeutuen, mutta koulutusmateriaalin kannalta oleellista tietoa oli lopulta niin vähän, että päätimme jättää analysoinnin vähemmälle huomiolle. Nuorten näkökulma näkyy kuitenkin koulutusmateriaalissa muun muassa sarjakuvissa, ikärajavaalvonnan taustassa ja myyjän toimintaa kuvaavissa esimerkeissä.

8.7 Haastattelujen tulokset

Aineiston tuloksissa kuvataan toteutuneiden haastattelujen tuloksia. Haastatteluis- ta saadun aineiston analysointia ja tulosten kirjaamista helpottivat ennalta valitut teemat ja niihin liittyvät apukysymykset. Tulosten kuvaamisessa edetään haastat- telun etenemisjärjestyksessä siten, että ensin kuvataan ostokokeisiin liittyviä asioi- ta, sen jälkeen kuvataan teemojen osa-alueen tuloksia ja lopuksi otetaan esille muita haastatteluissa esiin tulleita ajatuksia.

Myyjien ja kauppiaiden haastatteluista ilmeni, että ostokokeiden tiedottamisesta etukäteen oli ollut vaihtelevia käytäntöjä. Kaikissa paikoissa ei ollut kerrottu os- tokokeista etukäteen, sillä haluttiin, etteivät myyjät olleet hereillä vain testitilan- netta varten. Eräs myyjä kertoi, että omalla työpaikalla esimies oli ottanut ostoko- keet puheeksi, mutta keskustelu oli painottunut selkeästi vähittäismyyntipaikan imagoon ja siihen, että ”tilastot olisi saatava kuntoon”. Keskustelussa ei myyjän näkemyksen mukaan viitattu alaikäisille myymisen epäeettisyyteen ja alkoholin aiheuttamiin lyhyt- ja pitkäkestoisiin haittoihin.

Haastattelut keskittyivät pääasiassa koulutusmateriaaliin liittyviin asioihin, jotka olivat tärkeimpiä opinnäytetyöllemme. Koulutusmateriaalin asiasisällöstä myyjät ja kauppiat pitivät oleellisena faktojen ja perusteiden kuvaamista ikärajavälön taustalla. Kaikki haastateltavat pitivät tärkeänä, että koulutusmateriaalissa tulee käydä ilmi ikärajavälön perustuminen lainsäädäntöön. Haastateltavat halusivat kuitenkin lakien ja faktatietojen olevan tiivistä ilmaistuja ja ymmärrettä- vällä kielellä kerrottuja.

Tottakai on hyvä viitata lakeihin ja näin, mutta kukaan ei jaksakaan kauhean pit- kään lukea. Lakitekstiä ei kannata laittaa.

Lait ja asetukset on hyvä olla tiiviissä muodossa, referoituna lyhyet pätkät.

Lait ainakin menee helposti yli, ei ymmärrä niitä, mutta niitä tulisi ilmaista kuitenkin selkeästi.

Kansanterveydellisen näkökulman tuominen koulutusmateriaaliin herätti vaihtelevia mielipiteitä. Haastateltujen myyjien toiveena oli, että kansanterveydellinen

näkökulma tuodaan esiin materiaalissa. Toisaalta osa kauppiaista koki, että kansanterveydellisten näkökulmien esiin tuominen on esimiehen vastuulla. Eroja oli myös siinä, missä ja kuinka laajasti kansanterveydestä tulee kertoa. Osa kauppiaista oli sitä mieltä, että asiasta tulee mainita koulutusmateriaalissa ja osa sanoi sen sopivan paremmin esimerkiksi saatekirjeeseen.

Koulutusmateriaalin pituudesta haastateltavilla oli yhteneväiset näkemykset. Myyjät ja kauppiaat toivoivat melko lyhyttä ja napakkaa koulutusmateriaalia. Sivumäärältään koulutusmateriaalin toivottiin olevan keskimäärin 5-8 sivua. Kauppiaat pitivät tärkeänä, että myyjät jaksavat ja ehtivät lukea koulutusmateriaalin kaiken muun perehdytyksen ohella. Myös myyjien näkemys materiaalin pituudesta perustui siihen, että aloittaessaan työt uudessa paikassa, on paljon uusia opittavia käytäntöjä ja taitoja, joista ikärajavalvonnan periaatteet ovat vain yksi osa.

Lyhyt ja ytimekäs, enemmän asiaa kuin pölinää.

On kaksi vaihtoehtoa: tehdä yksi laaja ja yksi lyhyt, joista yksi perehdyttäjälle ja toinen myyjille tai vaan yksi tiivis materiaali.

Lyhyesti ilmaistu ja napakka sisältö ja helppolukuisuus on tärkeitä, koska materiaalia tulee aina paljon alussa luettavaksi.

Myyjien ja kauppiaiden näkemykset koulutusmateriaalin säilytyspaikasta olivat melko yhteneväiset. Koulutusmateriaalin toivottiin olevan helposti käden ulottuvilla. Ehdotettuja säilytyspaikkoja olivat muun muassa tauko- tai takahuone. Myös kassalla säilytettävä koulutusmateriaali oli myyjien mielestä hyvä idea. Suurin osa haastateltavista toivoi koulutusmateriaalin olevan paperinen, jotta sitä voi liikutella ja lukea helposti eri paikoissa.

Paperinen, ehdottomasti paperinen, että se voi olla kahvilla tai tiskillä mukana.

Paperinen versio on parempi. Sähköisen version lukeminen voisi olla melko pinnallista ja nopeaa ja kirjallisen version voi tarkistaa missä ja milloin vain.

Helppo ottaa kassalle, joten paperinen toimii paremmin. Sähköinen versio on hieman kyseenalainen hyödynnettävyydeltään.

Myyjät ja kauppiaat olivat sitä mieltä, että koulutusmateriaalissa voi käyttää kuvia, jotka havainnollistavat tekstissä kerrottua asiaa. Osa kauppiaista piti hyvänä ideana havahduttavien kuvien liittämistä koulutusmateriaaliin. Sekä myyjät, että kauppiaat pitivät koulutusmateriaalin muotoa ja ulkoasua tärkeänä ja huomioonotettavana asiana. Yksi myyjä ja kauppias painottivat, että koulutusmateriaali on asiapaperi, eikä sen ole tarkoitus viihdyttää. Kuitenkin suurin osa haastateltavista toivoi huumoria koulutusmateriaaliin.

Saa varmasti käyttää kuvia ja huumoria. Huumori on hyvä vaihtoehto.

Tottakai huumoria pitää aina olla, joo ja siis huumori jää paremmin mieleen, kun tylsät tilastot.

Värit tekee aina sen, että se kiinnostaa ja pistää silmään ja jää mieleen. Kuvia ja huumoria voi käyttää.

Haastateltavat toivoivat materiaaliin konkreettisia ja käytännöllisiä kuvauksia ja esimerkkejä hyvistä käytännöistä kassatyössä. Myyjät toivoivat materiaaliin erityisesti konkreettisia esimerkkejä ja toimintaohjeistuksia, kuten selkeää tietoa dokumenteista, jotka hyväksytään henkilöllisyystodistukseksi ikää kysyttäessä. Kauppiaat puolestaan korostivat myyjän persoonallisuuden, asenteen ja pelotomuuden tärkeyttä myyjän työssä ja ikärajavälön toteuttamisessa. He toivoivat, että myyjän persoonaan ja asenteeseen liittyviä asioita kuvataan koulutusmateriaalissa. Kauppiaiden haastatteluissa korostuivat lakien ja ohjeistusten mukaan toimiminen. He toivoivat myyjien tiedostavan henkilöllisyystodistusten kysymisen tärkeyden vähittäismyyntiliikkeille liiketaloudellisissa asioissa, kuten imago- ja lupa-asioissa.

Henkilöllisyystodistuksen kysyminen on myyjän oikeus ja velvollisuus, ohjeistuksen mukaan tulee toimia, vaikka asiakas sadattelisi tai haukkuisi.

Tiskin takana seisossa ei tarvi miettiä kysynkö vai enkö- se on itseluottamusasia. Ei tarvi olla liian kiltti, vaan kysyminen kuuluu toimenkuvaan.

Mä oon niin kauan tätä asiaa tehnyt ja oon tarkka asioista. Kun tyrit niin leipä olikin siinä.

Haastatteluista ilmeni, että perehdytystä pidettiin tärkeänä. Asioiden läpi käyminen yhdessä esimiehen tai muun perehdyttäjän kanssa koettiin tärkeänä. Myyjät pitivät työvuoroiksi luettavia koulutustilaisuuksia hyvänä ja motivoivana keinona perehdyttää työntekijöitä. Kauppiaiden näkemys oli, että omaa henkilökuntaa perehdyttääkseen, pitää asia myydä ensin ”päällikölle”. Kauppiat toivoivat, että esimiehiä varten tuotetaan laajempi informaatiopaketti tiedon eteenpäin viemiseksi. Osa kauppiaista ehdotti saatekirjettä koulutusmateriaalin oheen liitettäväksi, jossa voisi olla mukana tilastoja, faktoja ja tietoa koulutusmateriaalin käytöstä.

Kauppiat pitivät koulutusmateriaalia tärkeänä lisänä liikkeiden perehdytysmateriaalien rinnalla. Kauppiaiden haastatteluista ilmeni, että jatkuvaa seurantaa pidettiin tärkeänä perehdytyksen onnistumisessa. Perehdytykseen palaaminen säännöllisesti esimerkiksi palavereissa oli kauppiaiden mielestä tärkeää. Lisäksi esiin nousi palautteen antaminen myyjille, sekä avoimen ilmapiirin ylläpitäminen, jotta jokainen voisi tarvittaessa kysyä asioita myös työn lomassa.

8.8 Myyjien koulutusmateriaali ikärajalvottavista tuotteista

Huomioimme yhteistyötahojen toiveet koulutusmateriaalin sisällössä, muodossa ja visuaalisuudessa. Rakensimme paperisen koulutusmateriaalin, jonka jaoin kolmeen osa-alueeseen. Ensimmäinen osio kuvaa ikärajalvonnin taustoja ja alkoholin, tupakkatuotteiden ja pelien vähittäismyynnin valvontaa. Ikärajalvonnin taustassa esitellään lainsäädännön asettamia vaatimuksia ikärajalvottavien tuotteiden myynnistä ja päihteiden käytön ja liikapelaamisen lyhyen ja pitkän aikavälin vaikutuksista kansanterveyteen ja kansantalouteen. Toinen teema käsittelee ikärajalvottavia tuotteita, kuten alkoholijuomia ja tupakkatuotteita sekä erilaisia pelaamisen muotoja, kuten raha-, konsoli- ja videopelaamista. Kolmas teema kuvaa vähittäismyyntiliikkeessä tapahtuvaa toimintaa myyjän ja esimiehen näkökulmista. Toimintaan liittyviä asioita ovat esimerkiksi myyjän asenteen merkitys ikärajalvonnin toteutumisessa, lista iän todistamiseen kelpaavista asiakirjoista, käytännön vinkkejä haastavan asiakkaan kohtaamiseen ja alkoholia välittävän asiakkaan tunnistamiseen.

Myyjien haastatteluista nousi erityisesti esille hyvien käytäntöjen jakamisen tärkeys omassa myymälässä. Haastavista asiakastilanteista puhuminen työkavereiden kesken voi olla vaikeaa työhistorian pituudesta riippumatta. Siksi päätimme ottaa mukaan muutamia esimerkkejä haastavista asiakastilanteista, joita myyjät ovat itse kokeneet työssään. Koulutusmateriaalin lopussa on lista hyödyllisistä linkeistä ja lähdeluettelo materiaalissa käytetyistä lähteistä.

9 OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTI

Arviointi liittyy oleellisesti opinnäytetyön oppimisprosessiin ja se tulee toteuttaa tutkivalla asenteella. Loppuraportissa tulee arvioida tutkittavaa ilmiötä ja sille asetettuja tavoitteita ja tietoperustan sopivuutta opinnäytetyöhön (Vilka & Airaksinen 2003, 154.) Opinnäytetyössä arvioidaan, miten sosiaalipedagogiset menetelmät, nuoret ja alkoholi sekä yritystoiminnan vastuullisuus ovat soveltuneet opinnäytetyön viitekehikseksi ja tukevat ehkäisevän päihdetyön tarkastelua kasvatyössä. Lisäksi arvioidaan koko opinnäytetyöprosessia ja itse produktia eli myyjien koulutusmateriaalia ja sen tuottamisprosessia. Arvioinnin kohteena ovat myös yhteistyö työelämän edustajien kanssa, haastattelujen ja tavoitteiden toteutuminen, prosessin eettisyys ja luotettavuus sekä ryhmän sisäiset yhteistyötaidot.

9.1 Teoriapohjan soveltuminen

Sosiaalipedagogisten menetelmien käyttäminen osana nuorten haastattelua tukee aineiston keräämistä dialogisuuden, osallisuuden, innostamisen ja yhteistoiminnallisuuden näkökulmista. Stakesin eli nykyisen Terveystyön ja hyvinvoinninlaitoksen tekemästä tutkimuksesta ilmenee, että sosiaalipedagogiset menetelmät nähdään yhdeksi mahdolliseksi tavaksi tuoda ehkäisevää päihdetyötä paremmin esiin ja ne myös nähdään yhtenä strategisen kehittämistyön osa-alueena. (Leimio-Reijonen 2002, 4). Nuoret innostuivat keskustelemaan ennalta valituista teemoista avoimesti ja kertoivat kokemuksiaan liittyen alkoholin käyttöön, saatavuuteen ja välittämiseen. Nuorten ryhmähaastattelussa käytetty Learning Café – menetelmä tuki haastattelun dialogisuutta ja innosti nuoria pohtimaan valittuja teemoja useasta näkökulmasta. Nuorten mukana olo prosessissa oli tärkeää, sillä he ovat välillisesti ikärajavaltvontaan liittyvän koulutusmateriaalimme kohderyhmä. Kohderyhmän mukaan ottaminen osaksi prosessia mahdollisti osallisuuden toteutumisen opinnäytetyöprosessissa.

Ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta on tärkeää huomioida, että varhainen alkoholin käytön aloitusikä vaikuttaa negatiivisesti nuorten tiedolliseen, älylliseen ja sosiaaliseen kehitykseen (Lääkäriliitto 2008). Nuoret ovat usein vaikutuksille alttiita ja kokeilevat uusia asioita miettimättä niiden seurauksia. Tämä kävi ilmi myös nuorten haastattelusta, jossa he toivat esille sosiaalisen paineen merkityksen alkoholin käytön aloittamisessa ja käytössä. Toimiva ikäraja- ja valvonta pyrkii ehkäisemään kansanterveydellisiä lyhyen ja pitkän aikavälin haittoja ja tukemaan eettisesti kestävästä liiketaloudellisesta toiminnasta. Ikäraja- ja valvontaa tehostamalla voidaan vaikuttaa alkoholin käytön aloitukseen ja saatavuuteen ja ehkäistä alkoholista aiheutuvia haittoja. Välittömiä haittoja ovat esimerkiksi tapaturmat, rikoksen uhriksi joutuminen tai nuoren hankkeen sammuminen. Pitkän aikavälin haittoja ovat puolestaan sairaudet, taloudelliset- ja sosiaaliset ongelmat ja yhteiskunnasta syrjäytyminen. (Duodecim 2012.) Opinnäytetyön koulutusmateriaalin avulla pyrittiin vaikuttamaan myyjien toimintaan kassatyössä alkoholin ikäraja- ja valvonnan parantamiseksi. Myyjien koulutusmateriaalin tuottaminen oli konkreettinen toimenpide, joka vaikuttaa nuorten alkoholin saatavuuteen. Oletamme, että opinnäytetyön avulla voidaan vähentää alkoholista aiheutuvia haittoja lyhyellä ja pitkällä aikavälillä.

Ikäraja- ja valvonnan taustalla vaikuttavat muun muassa alkoholilaki, tupakkalaki ja kuvaohjelmalaki. Noudattamalla ikäraja- ja valvontaan liittyviä lakeja ja ohjeistuksia alkoholin vähittäismyyntipaikat takaavat itselleen vähittäismyyntiluvan jatkumisen, taloudellisen voiton sekä myönteisen yrityskuvan säilyttämisen (Alkoholilaki 1143/1994 16–18§). Sekä kaupan alan haastateltavat, että tarjontatyöryhmä toivat esille eettisesti kestävä toiminnan tärkeyden. Koulutusmateriaalissa tuodaan esille ikäraja- ja valvonnan taustatekijät ja muistutetaan kaupan alan työntekijöitä omasta vastuustaan ikäraja- ja valvonnan toteutumisessa. Noudattamalla ikäraja- ja valvontaa yritykset edistävät ehkäisevää päihdetyötä kaupan alalla.

9.2 Haastattelujen toteutuminen

Opinnäytetyöprosessin aikana olemme jatkuvasti arvioineet toimintaamme ja käyttämiämme menetelmiä ryhmän sisällä ja keränneet palautetta ohjaavalta opettajalta, PETE:n seutukoordinaattorilta, tarjontatyöryhmältä sekä ulkopuolisilta

lukijoilta, kuten valtakunnallisen Pakka-verkoston jäseniltä ja kuudelta koelukijalta. Opinnäytetyöprosessin aikataulu on edennyt suunnitelmaseminaarissa esittämämme suunnitelman mukaisesti. Sovitut haastattelut ja tapaamiset toteutuivat aikataulun mukaisesti. Prosessin aikana jouduimme muuttamaan aineiston keruumenetelmää. Alkuperäinen tarkoitus haastatella myyjät ryhmähaastattelussa jouduttiin vaihtamaan aikataulu- ja resurssiongelmien takia, joten myyjät haastateltiin yksitellen. Tämä ei kuitenkaan vähentänyt haastatteluaineiston laatua tai saadun aineiston määrää, vaan aiheutti lähinnä lisää työtä opinnäytetyöntekijöille.

Arviomme haastattelujen toteutumisesta opinnäytetyöryhmän reflektion eli oman toiminnan kriittisen arvioinnin ja saamamme palautteen kautta. Myyjien ja kauppioiden haastatteluiden toteuttaminen vähittäismyyntipaikoissa vaikutti hyvältä ratkaisulta, koska myyjät ja kauppiat pääsivät helposti paikalle ilman, että työ olisi kärsinyt kohtuuttomasti. Neljässä haastattelussa oli käytössä erillinen ja rauhallinen tila, jossa haastattelu eteni keskeytyksettä. Neljässä haastattelussa puolestaan tila oli enemmän ja vähemmän ahdas tai meluisa, mikä vaikutti jonkin verran haastattelun kulkuun. Erityisesti keskeytykset vaikuttivat haastattelutilanteen intensiteettiin, mutta emme kokeneet sen vaikuttavan tulosten oikeellisuuteen. Koimme itsemme tervetulleiksi erityisesti haastatteluihin, joissa myös haastatteluun oli panostettu. Toisaalta olennaista oli myös hyvä vastaanotto ja aihetta kohtaan osoitettu mielenkiinto, jota haastateltavat osoittivat muun muassa tarkentavien kysymysten avulla. Kysymyksiä tuli esimerkiksi opinnäytetyöprosessista ja ostokokeista. Yhdessä haastattelussa koimme, että emme olleet toivottuja. Haastattelupaikka oli ahdas ja haastattelutilanteessa oli kiireen tuntu, koska haastateltava vastasi todella lyhyesti, vilkuili kelloaan ja kiirehti etenemistä. Haastateltavan kysymysten ja kommenttien takia koimme, että hän ei ottanut meitä tai koulutusmateriaalin tuottamista kovin vakavasti.

Pääsääntöisesti haastattelut etenivät melko yhteneväisesti haastattelurungon mukaisesti, mikä helpotti aineiston analysointia. Saimme täsmällisiä vastauksia kysymyksiimme ja lisäarvoa toi lopuksi kysymämme yhteenvedo kolmesta tärkeimmästä koulutusmateriaalissa huomioitavasta asiasta. Tällä halusimme haastaa pohtimaan aihetta vielä syvällisemmin, koska on luonnollista, että haastattelutilanteessa kerrotaan ensimmäisenä mieleen tulevat asiat. Yhteenvedossa haastateltavat

toivat esille uusia näkökulmia aiheesta ja toisaalta korostivat erityisen tärkeitä seikkoja, joka auttoi materiaalin tuottamisessa. Olimme tyytyväisiä haastatteluaineiston määrään ja koimme tärkeäksi usean eri liikkeen edustajien näkökulmien saamisen aiheesta. Tämä auttoi tarpeenmukaisen koulutusmateriaalin tuottamisessa.

Nuorten haastattelun järjestämisessä ja toteuttamisessa olennaista oli huomioida kohderyhmän kannalta mahdollisimman hyvin soveltuva paikka ja aika. Siksi päätimme haastatella nuoret lahtelaisessa nuorisotalossa, joka on heille luonnollinen kokoontumispaikka, ja jossa he viettävät aikaa muutenkin. Haastattelu aika toteutettiin nuorisotalon aikatauluun soveltuvaksi, jolloin paikalla oletettiin olevan paljon nuoria. Haasteeksi osoittautui kuitenkin juuri alkamassa ollut kesälomakausi, joka näkyi vähäisenä nuorten osallistumismääränä haastattelun alussa. Lisää nuoria saatiin kuitenkin paikalle ohjaajien ottaessa heihin yhteyttä ja muistuttaessa illan ohjelmasta. Koska nuoria ei ollut aluksi paikalla, haastattelu ei edennyt suunnitelmiamme mukaisesti, mutta onnistuimme muuttamaan toimintaa joustavasti tilanteeseen sopivaksi. Haastattelu oli avoin ja keskusteleva. Nuoret kertoivat mielipiteitään ja kokemuksiaan päihteiden käyttöön liittyvistä asioista rohkeasti myös valittujen teemojen ulkopuolelta, kuitenkin aiheesta pysyen. Nuoret innostuivat keskustelemaan aiheesta monesta eri näkökulmasta ja lopulta nuorisotalon ohjaajat ja opinnäytetyöntekijät joutuivat vetoamaan aikataulun venymiseen, joten haastattelu lopetettiin yhteiseen kahvihetkeen. Haastatteluaineisto lisäsi koulutusmateriaalin arvoa tuomalla nuorten näkemyksiä esiin.

9.3 Koulutusmateriaalin arviointi

Opinnäytetyön produkti, eli myyjien koulutusmateriaali ikärajavaltavista tuotteista, on työelämälähtöinen ja konkreettinen työväline, joka siirtyy sellaisenaan työelämän hyödynnettäväksi. Koulutusmateriaalin suunnittelu ja tuottaminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa tuki koulutusmateriaalin valmistumista ja laatua. Yhteistyö tarjontatyöryhmän ja PETE:n seutukoordinaattorin kanssa varmistui, että koulutusmateriaali on sisällöltään asianmukainen, luotettava ja tukee jo olemassa olevia koulutusmateriaaleja ja ohjeistuksia. Myyjien, kauppiaiden ja nuorten haas-

tatteluista saatu aineisto toimi koulutusmateriaalin perustana ja niissä esiintyneet toiveet pyrittiin huomioimaan materiaalin tuottamisessa. Haastateltavat toivoivat muun muassa tietoa ikäraja- ja valvonnan taustatekijöistä, kuten liiketaloudellisista ja kansanterveydellisistä näkökulmista, laeista napakassa, mutta ymmärrettävässä muodossa ja myyjän vastuista ja velvollisuuksista. Materiaalissa kerrotaan perusteellisesti ikäraja- ja valvonnan tärkeydestä, lainsäädännön, kansanterveyden ja liiketalouden näkökulmista. Myyjän vastuista ja velvollisuuksista kerrotaan materiaalissa yleisesti ja konkreettisin esimerkein. Lisäksi mainitaan selkeitä toimintaohjeistuksia ja esimerkkejä, mutta kerrotaan myös itsenäisen perehtymisen tärkeydestä oman liikkeen käytäntöihin, koska meidän ei ollut mahdollista ja tarpeellista huomioida jokaisen liikkeen erityispiirteitä.

Haastateltavat toivoivat laatikointia ja tiivistelmiä tärkeimmistä asioista aikaresurssien vähyyden ja informaation paljouden takia. Lisäksi myyjät ja kauppiaat toivoivat napakkaa ja lyhyttä, mutta informatiivista materiaalia, missä onnistuimme mielestämme ja saadun palautteen mukaan melko hyvin. Sisältö on napakkaa ja ymmärrettävää asiatekstiä ja materiaali sisältää luetteloja, huomio-, vinkki- ja tiivistelmälaatikoita. Materiaalista tuli loppujen lopuksi 14 sivuinen, mikä on melko pitkä koelukijoiden arvion mukaan. Kuitenkin tarjontatyöryhmän mukaan asiasisältö olisi kärsinyt, jos sivumäärää olisi vähennetty ja asioita karsittu. Materiaalissa huomioitiin myös toiveet materiaalin muodosta, visuaalisuudesta ja käytettävyydestä. Materiaaliin lisättiin aiheeseen liittyviä sarjakuvia, jotka saivat myönteistä palautetta tarjontatyöryhmältä. Lisäksi huomiota kiinnitettiin tekstin ja kuvien asetteluun, väreihin ja laatikointeihin. Koelukijoiden ja tarjontatyöryhmän mukaan kuvat, laatikointi ja asettelu jäsentävät, keventävät ja elävöittävät tekstiä.

9.4 Työelämän yhteistyön toteutuminen

Yhteistyö työelämän edustajien kanssa oli tärkeää opinnäytetyöprosessin etenemisen ja koulutusmateriaalin rakentamisen kannalta, sillä ikäraja- ja valvontaan liittyvä lainsäädäntö ja ohjeistukset eivät olleet meille entuudestaan kovin tuttuja. Emme olleet myöskään rakentaneet aiemmin koulutusmateriaalia, joten tarvitsimme tukea myös sen suhteen. Yhteistyö PETE:n seutukoordinaattorin Silja Wahlstenin ja

tarjontatyöryhmän jäsenten kanssa oli onnistunutta, sillä he osallistuivat koulutusmateriaalin rakentamiseen aktiivisesti palautteen antamisen ja tapaamisten muodossa. Opinnäytetyön kannalta on tärkeää kerätä palautetta kohderyhmän jäseniltä, jotta arviointiin saadaan objektiivinen näkökulma (Vilka & Airaksinen 2003, 157). Yhteisistä tapaamisista välittyi tunne, että tarjontatyöryhmän jäsenet ja PETE:n seutukoordinaattori halusivat olla mukana koulutusmateriaalin tuottamisessa. Saimme heiltä hyviä neuvoja esimerkiksi lähdemateriaalin etsimiseen, koulutusmateriaalin sisältöön sekä lainsäädäntöön ja ohjeistuksiin liittyviin tulkintakysymyksiin. Työelämän edustajien osallistuminen sekä suunnitelma että julkaisuseminaariin olivat myös osoitus siitä, että he olivat kiinnostuneita koko opinnäytetyöprosessin etenemisestä ja tekemästämme työstä ikärajavälön kehittämisen hyväksi.

9.5 Ryhmän sisäisen toiminnan arviointi

Opinnäytetyöprosessin henkilökohtaisia oppimistavoitteita olivat yhteistyötaitojen kehittyminen, kehittämistyötaitojen lisääntyminen ja ehkäisevän päihdetyön ymmärtäminen ilmiönä ja sen eri toimintamahdollisuuksien tunnistaminen. Hyvän ja toimivan ryhmän edellytyksiä ovat ryhmän koheesio eli jäsenten välinen tasa-arvoisuus, asertiivisuus eli jämäkkyys ja diversiteetti, jolla tarkoitetaan erilaisuuden hyväksymistä ja sen hyödyntämistä toiminnassa (Järvinen, Nordlund & Taa-jamo 2006, 70). Yhteistyön tekeminen oli ryhmän jäsenille luontevaa, sillä tunnemme toisemme opiskeluajalta ja olimme tietoisia luonteenomaisista työskentelytavoista. Tämä helpotti vastuun ja tehtävien jakamista, sillä opinnäytetyön aihe oli melko laaja ja esimerkiksi teoreettisen tiedon etsimiseen kului paljon aikaa.

Pyrimme tapaamaan toisiamme prosessin aikana mahdollisimman paljon ja vaihtamaan ajatuksia aiheesta. Yhteisen ajan löytäminen oli ajoittain haastavaa, sillä ryhmän jäsenet tekivät opinnäytetyön ohella myös muita töitä ja osa toisella paikakunnalla. Kuitenkin tapasimme prosessin aikana 50–60 kertaa ja teimme materiaalia ja raporttia paljon yhdessä muun muassa Fellmannian ryhmätyötiloissa. Lisäksi aktiivinen yhteydenpito sähköpostilla ja puhelimella varmisti, että kaikki pysyivät mukana prosessin eri vaiheissa ja etenemisessä.

Prosessin edetessä ryhmämme joutui tekemään välillä nopeitakin ratkaisuja mutta niistä keskusteltiin aina ryhmän jäsenten kesken, jotta kaikki saivat sanoa mielipiteensä. Prosessin aikana kehityimme myös palautteen antamisessa toisillemme, sillä jokaisella oli oma vastualueensa, joita olivat verkostotyöskentely, koulutusmateriaalin visuaalisuus ja tekstin viimeistely. Prosessin edetessä saimme tukea toisiltamme ja kannustusta silloin, kun oma motivaatio oli kadoksissa. Ryhmän jäsenet ymmärsivät opinnäytetyön merkityksen seudullisella tasolla tehtävälle ehkäisevälle päihdetyölle ja kantoivat vastuunsa koulutusmateriaalin ja raportin kirjoittamisessa.

Koulutusmateriaalin rakentaminen ja yhteistyö monialaisen työryhmän kanssa vaikutti ryhmän jäsenten kehittämistyötaitoihin positiivisesti ja innosti toimimaan myös oman mukavuusalueensa ulkopuolella. Ehkäisevän päihdetyön mahdollisuuksien hahmottaminen kasvoi prosessin edetessä ja opimme paljon, miten erilaisilla toimilla voidaan vaikuttaa päihdetyön kenttään. Opinnäytetyöprosessin alussa pidimme tärkeänä, että ehkäisevää päihdetyötä tulisi tehdä myös muiden kuin sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden toimesta ja prosessin päättyessä olemme todenneet sen olevan myös mahdollista ja ennen kaikkea antoisaa kaikille osapuolille.

9.6 Eettisyyden ja luotettavuuden arviointi

Tutkimuseettisen näkökulman huomiointi on tärkeää opinnäytetyöprosesissa. Tieteellisessä toiminnassa rehellisyys ja avoimuus ovat perusedellytyksiä. Tutkijan on esimerkiksi raportoidessaan huomioitava, että välitettävä asia tavoittaa yleisön. Toisaalta tutkimuksen kohderyhmälle tehdyt lupaukset esimerkiksi luottamuksellisuudesta on pidettävä, jotta tutkimus ja sen raportointi ovat eettisesti kestäviä. Luottamuksellisuuden pettäminen tutkimuksessa saattaa vaarantaa esimerkiksi mahdolliset tulevaisuuden tutkimukset. (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 2002, 295)

Opinnäytetyöprosessissamme takasimme eettisen toiminnan muun muassa käsittelemällä haastatteluaineistot luottamuksellisesti. Opinnäytetyöraportista ja koulutusmateriaalista ei tunnista yksittäisen haastateltavan henkilöllisyyttä tai työpaik-

kaa. Kaikkia kaupan alan haastateltavia muistettiin opinnäytetyön loppupuoliskolla kiitoskirjeellä, jossa kiitettiin yhteistyöstä ja muistutettiin anonymiteetin säilymisestä. Nuorten haastatteluissa toimme ilmi, ettei nuorten nimiä käytetä missään opinnäytetyöprosessin vaiheessa ja että jokaisen anonymiteetti varmistetaan. Emme kyselleet nuorten nimiä, vaan pidimme oleellisena vain käsiteltyjä asioita.

Myös haastatteluista saatu aineisto tuhottiin käsittelyn jälkeen. Haastatteluja ei nauhoitettu, minkä voisi ajatella vähentävän opinnäytetyömme eettisyyttä. Nauhurin puuttumista kompensoitiin siten, että kussakin haastattelussa oli paikalla kaksi haastattelijaa, joista toinen haastatteli ja toinen kirjasi esiin tulleet asiat mahdollisimman sananmukaisesti. Näin suljimme pois tulkinnanvaraisen kirjaimisen mahdollisuuden ja samalla varmistimme haastattelutilanteiden mielekkään ja tehokkaan etenemisen. Haastattelurunkoja- ja kysymyksiä emme esitelleet ennen varsinaisten haastatteluiden toteutumista, sillä kesälomakauden lähestyminen tiukensi haastattelujen aikatauluja. Esitetauksen puuttuminen ei vähentänyt opinnäytetyömme aineiston keruun luotettavuutta tai eettisyyttä, sillä haastattelukysymykset suunniteltiin yhteistyössä ohjaavan opettajan, seutukoordinaattorin ja tarjontatyöryhmän kanssa.

Koulutusmateriaalimme luotettavuutta ja laatua lisäsi laaja yhteistyöverkosto ja runsas palaute opinnäytetyöprosessin varrella. Ajankohtaisen tutkimustiedon ja muun lähdemateriaalin käyttö opinnäytetyön produkti- ja teoriaosuudessa lisäsivät myös luotettavuutta. Seitsemästä eri vähittäismyyntipaikasta ja 18 eri haastateltavalta saatu laaja aineisto takasi, että koulutusmateriaaliin päätyneet asiat ja asiiasällöt valikoituivat objektiivisesti. Lisäksi tarjontatyöryhmän kanssa tehty yhteistyö ja heiltä saatu palaute lisäsivät koulutusmateriaalin luotettavuutta. Eettisyyttä lisäsi opinnäytetyön vahva asiakaslähtöisyys ja haastateltavien näkemysten todellinen huomiointi koulutusmateriaalissa. Asiakaslähtöisyys ilmeni opinnäytetyössä myyjien näkemysten kuulemisena ja huomiomisena koulutusmateriaalissa. Purimme haastatteluista saadun aineiston sisällön analyysillä ja sen läpinäkyvyys lisäsi luotettavuutta opinnäytetyössämme.

10 POHDINTA

Alaikäisten alkoholin käyttö on vakava kansanterveydellinen riski ja uhka tulevaisuuden päihdehuollolle, joka on jo nykyään ylikuormittunut. Päihtynyt alaikäinen on suurin vaara itselleen, sillä kehittymättömät aivot ja tottumattomuus alkoholiin aiheuttavat nuorelle muun muassa suurentuneen tapaturmariskin, nopean riippuvuuden kehittymisen ja monia muita terveydellisiä haittoja. Sosiaali- ja terveysalan ehkäisevään päihdetyöhön käytettävät resurssit ovat mitättömiä verrattuna siihen, mitä käytetään tällä hetkellä korjaavaan päihdetyöhön.

Ehkäisevää päihdetyötä voidaan juurruttaa muun muassa erilaisten hankkeiden avulla eri organisaatioihin ja osaksi koko yhteiskunnan toimintaa. Tosin käytäntöjen vakiintuminen vie aikaa, mutta on loppujen lopuksi hyödyllisempää, kuin vahinkojen korjaaminen jälkeinpäin. Korjaava päihdetyö jää luonnollisesti sosiaali- ja terveysalan työntekijöille jatkossakin, sillä korjaava päihdetyö vaatii tietynlaista asiantuntijuutta. Juuri tämän takia pidämme tärkeänä ehkäisevän päihdetyön viemisen yhä laajemmalle sosiaali- ja terveysalan kentällä. Kuitenkin on kestävä ajatus, että nuorten alkoholihaittojen ehkäisy olisi vain sosiaali- ja terveysalan henkilökunnan vastuulla. Pyrimme huomioimaan tämän opinnäytetyössämme viemällä ehkäisevän päihdetyön osaamista ja menetelmiä uudelle kentälle.

Pidimme alkoholin terveydellisten, taloudellisten ja sosiaalisten haittavaikutusten esiin tuomista myyjille tarkoitettussa koulutusmateriaalissa tärkeänä myös siksi, että moni myyjä toimii vain annettujen ohjeistusten mukaisesti miettimättä tai ymmärtämättä ikärajakontrollin taustatekijöitä tarkemmin. Kuitenkin myyjien asennoituminen ikärajavaltvontaan on ratkaisevaa, sillä heidän tekemänsä valinnat vaikuttavat ehkäisevän päihdetyön vaikuttavuuteen lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Myyjille tarkoitettuja perehdytys- ja koulutusmateriaaleja ikärajavaltvontavista tuotteista on jo olemassa, mutta sosiaalialan opiskelijoina halusimme syventää myyjien tietoutta ikärajavaltvonnan taustoista ja laajemmasta yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta. Ehkäisevän päihdetyön edistämiseksi ja juurruttamiseksi perustelimme koulutusmateriaaliin ikärajavaltvonnan tärkeyttä olemassa olevilla faktoilla, kuten ostokokeiden 2012 tuloksilla sekä alaikäisille aiheuttuvilla lyhyen ja pitkän aikavälin alkoholihaitoilla. Kansanterveydellisen ja -taloudellisen näkökul-

man tuominen näkyväksi koulutusmateriaaliin lisäsi myös materiaalin arvoa jo olemassa oleviin materiaaleihin verrattuna.

Ostokokeiden tulokset ja alkoholista aiheutuvat sosiaaliset, terveydelliset ja taloudelliset haitat ovat saaneet jonkin verran medianäkyvyyttä, mutta pidimme tärkeänä havahduttaa myyjä suoraan heille suunnatuilla tiedoilla. Pidimme tätä oleellisena, sillä lainsäädännöstä, esimiehen ohjeistuksista ja yleisestä asenneilmapiiristä huolimatta, myyjä on se, joka tekee viimeisen päätöksen alkoholin myynnistä alaikäiselle. Opinnäytetyömme näkökulmasta oli oleellista, että kassatyöntekijät havahtuvat alaikäisten yrityksiin saada alkoholia ja siitä seuraaviin mahdollisiin vaikutuksiin nuoren terveyteen, kehitykseen ja turvallisuuteen liittyen.

Myyjät ovat oman kokemuksensa kautta asiantuntijoita ikärajavalvonnan toteuttamisessa ja myyjän työssä. Haastateltujen ja tarjontatyöryhmän kanssa tehdyn yhteistyön kautta yhdistettiin eri alojen asiantuntijatietoa, sekä kokemusasiantuntijuutta luodaksemme mahdollisimman hyvin myyjien työtä palvelevan koulutusmateriaalin. Yhteistoiminnallisuuden määritelmä täyttyi sekä henkilötasolla kaikkien opinnäytetyöprosessiin osallistuneiden kautta, mutta myös uudella tavalla kaupanalan ja sosiaalialan välillä. Halusimme tehdä monialaista yhteistyötä kaupanalan työntekijöiden kanssa myös luodaksemme sinänsä vanhasta tavasta perehdyttää uudenlaisen ja nyky-yhteiskunnan ja kaupan alan tarpeita vastaavan koulutusmateriaalin. Mielestämme kauppiat ovat tärkeässä asemassa, sillä he vastaavat henkilökuntansa kouluttamisesta ja perehdyttämisestä. Siksi pidimme tärkeänä, että myös esimiestasolla tiedostetaan laajempi yhteiskunnallinen vastuu alkoholihaittojen vähenemisestä ja estämisestä.

Haastatteluissa pyrimme dialogisuuteen muun muassa antamalla haastateltaville mahdollisuuden kertoa vapaasti työstään haastattelukysymysten ulkopuolelta. Halusimme varmistaa, että ymmärrämme mahdollisimman hyvin myyjän arkea ja työtä. Sosiaalialan opiskelijoina oletimme, ettemme välttämättä olleet huomioineet kaikkia myyjän työssä olennaisia asioita haastattelukysymyksissämme. Haastattelujen ja aiempien tutkimusten perusteella voidaan todeta, että kassatyöntekijät tarvitsevat parempaa koulutusta ikärajavalvonnan noudattamiseksi. Vaikka ikärajavalvonta tunnetaan teoriassa, saattavat kassatyöntekijöiden toimintaan vaikuttaa

myös asenteet tai pelko siitä, että papereita kysyttäessä ja kieltäytyessä myymästä alkoholia, asiakas voi provosoitua ja käyttäytyä uhkaavasti.

Pidimme tärkeänä myös nuorten mukaan ottamista osaksi koulutusmateriaalin suunnittelua ja ehkäisevän päihdetyön kehittämistä sosiaalipedagogisen viitekehysten menetelmiä hyödyntäen. Haastattelimme nuoria, jotta saisimme myös heidän näkemyksensä ikärajavaivottavien tuotteiden myymisestä alaikäisille. Pidimme tärkeänä herätellä nuoria keskustelemaan alkoholin käytöstä ja seurauksista nuorten omilla ehdoilla ilman varsinaista valistuksellista tavoitetta. Myös tarjontatyöryhmän kanssa tehty yhteistyö koulutusmateriaalin tuottamiseksi oli korvaamaton laadukkuuden ja asianmukaisuuden varmistamiseksi. Tarjontatyöryhmän palautteen avulla kehitimme koulutusmateriaalista mahdollisimman työelämän tarpeita vastaavan.

Opinnäytetyön kautta on hyvä mahdollisuus osallistua työelämän kehittämiseen, mutta sitoutuessaan työelämälähtöiseen projektiin tai hankkeeseen opinnäytetyöntekijän tulee tiedostaa opinnäytetyöhön käytettävien resurssien määrä. Opinnäytetyön suunniteltu laajuus, 15 opintopistettä, saattaa ylittyä hyvin todennäköisesti. Opinnäytetyöntekijän on tärkeää pohtia suostuuko tähän vai haluaako pitäytyä opinnäytetyölle varatussa tuntimäärässä. Opinnäytetyössämme aiheen rajaaminen ja laajuuden arvioiminen ja pohtiminen olivat ajoittain hankalaa. Opinnäytetyölle varattu 15 opintopistettä ei ajallisesti mitattuna riittänyt opinnäytetyöprosessimme toteuttamiseen. Tiedostimme jo prosessin alussa opinnäytetyölle varatun vähimmäisajan olevan riittämätön, eikä se noussut oleelliseksi kysymykseksi missään vaiheessa. Pidimme tärkeänä, että laatimamme aikataulu esimerkiksi haastatteluiden toteuttamisessa ja raportin kirjoittamisessa olivat realistisesti ja hyvin suunniteltu ja toteutettu.

Opinnäytetyömme oli työelämälähtöinen, mikä näyttäytyi siinä, että pyrimme vastaamaan toimeksiantajan asettamiin toiveisiin ja odotuksiin mahdollisuuksien mukaan. Saimme palautetta työn etenemisestä ja loppuraportista toimeksiantajalta sekä ohjaavalta opettajalta. Palaute ja toiveet koulun ja toimeksiantajan välillä olivat ajoittain ristiriitaisia, joten jouduimme tekemään rajaamista ja valintoja oman näkemyksemme ja parhaan tietomme mukaan.

Ehkäisevän päihdetyön kentällä on paljon mahdollisuuksia lisä- ja jatkotutkimuksille, joita voidaan toteuttaa opinnäytteinä tai hankkeina. Myymälöiden koulutuskäytäntöjen kehittäminen ikärajavaltvonnan suhteen on pieni alue ehkäisevän päihdetyön kentällä, mutta toimiessaan se on vaikuttava ja käytäntöön ulottuva tapa ehkäistä alaikäisten alkoholin käytöstä johtuvia haittoja lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Jatkotutkimuksena opinnäytetyönä tuottamastamme koulutusmateriaalista voisi tehdä esimerkiksi haastattelun, jossa kartoitetaan koulutusmateriaalin hyödyllisyyttä, käytettävyyttä tai vaikuttavuutta myyjien työssä. Myös myyjien ikärajavaltvontaa koskevia asenteita kartoittava kysely tai haastattelu olisi mielenkiintoinen ja luonteva jatkumo opinnäytetyöllemme, sillä yhtenä tarkoituksena meillä oli havahduttaa myyjiä ikärajavaltvonnan tärkeydestä.

LÄHTEET

Aho, S. & Laine, K. 1997. Minä ja muut, kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Keuruu: Otava.

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Riika: Vastapaino.

Alkoholilaki 1994/1143.

Alkoholiohjelma. 2011. Ehkäisevä työ peruspalveluissa - Opas kunnan ehkäisevään päihdetyöhön. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Löytyy myös verkkojulkaisuna. [viitattu 16.10.2012] saatavissa: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/b7fcda50-54fd-4f7c-9262-3ae3239a49f2>

Alkoholiohjelma. 2012. Lasten, nuorten ja perheiden alkoholihaitat laskuun. Terveyden – ja hyvinvoinninlaitos. [viitattu 9.10.2012] saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/ohjelmat/alkoholiohjelma/tavoitteet/lapset_ja_perheet

Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 2002 Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Helsinki: WSOY

Andersson, P. & Baumberg, B. 2006. Alkoholitilanne Euroopassa – Kansanterveysnäkökulma. Suomen Asiatyöryhmä [viitattu 3.5.2012] saatavissa: http://ec.europa.eu/health-eu/doc/alcoholineu_sum_fi_en.pdf

Bancroft, A. 2009. Drugs, Intoxication & Society. Cambridge: Polity Press

Boatright, J. 2012. Ethics and the Conduct of Business. New Jersey: Pearson

Duodecim. 2012. Alkoholitilanne ja terveys. Duodecim [viitattu 15.10.2012] saatavissa: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_osio=&p_artikkeli=dlk011

Eriksson, L. & Markström, A. 2004. Interpreting the concept of social pedagogy. Teoksessa Gustavsson, A., Hermansson, H. & Hämäläinen, J. (eds.) Perspectives and Theory in Social Pedagogy. Västra Frölunda: Intellecta Docusys, 16.

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi alkoholilain ja rikoslain 30 luvun 1 a §:n muuttamisesta. [viitattu 19.9.2012] saatavilla:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5069262&name=DLFE-19803.pdf

Holmila, M., Karlsson, T. & Raitasalo, K. 2005 Alaikäisten alkoholiostot. Yhteiskuntapolitiikka, 2005 (3), 155 [viitattu 12.5.2012] saatavissa:

<http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/D21BA8E6-35C9-4318-BE74-85528EA2C65F/0/053holmila.pdf>

Huhtanen, P. & Tigerstedt, C. 2010. Kuinka paljon kärsimme muiden juomisesta? Teoksessa Mäkelä, P., Mustonen, H & Tigerstedt, C. (toim.) Suomi juo. Suomalaisien alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. Helsinki: Yliopistopaino, 220–232.

Hämäläinen, J. 2010 Sosiaalipedagogiikka teorian ja käytännön suhteena. Hämäläinen, J. (toim.) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry, 7,10.

Härkönen, J. & Österberg, E. 2010. Miten alkoholiin on suhtauduttu ennen ja nyt? Teoksessa Mäkelä, P., Mustonen, H & Tigerstedt, C. (toim.) Suomi juo. Suomalaisien alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. Helsinki: Yliopistopaino, 159, 162.

Hätönen, H. 2011. Osaamiskartoituksesta kehittämiseen II. Helsinki: Educa Instituutti Oy.

Jussila, M. 2010. Yhteiskuntavastuu Nyt. Vantaa: Hansaprint.

- Järvinen, R., Nordlund, A & Taajamo, T. 2006. Vertaisryhmän ohjaajakoulutus – Kouluttajan opas. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Helsinki: Miktor
- Karlsson, T. & Österberg, E. 2010. Mitä tilastot kertovat suomalaisten alkoholinkäytöstä? Teoksessa Mäkelä, P., Mustonen, H & Tigerstedt, C. (toim.) Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. Helsinki: Yliopistopaino, 14,22.
- Karvonen, S. 2002. Hyvästi lapsuudelle? – päihteisiin liittyvät kulttuuriset käytännöt varhaisnuoruudessa. Teoksessa Kuure, T., Vuori, M & Gissler, M. (toim.) Viattomuudesta vimmaan lapsuudesta nuoruuteen-siirtymävaiheen tarkastelua. Jyväskylä:Gummerus Kirjapaino, 89.
- Kavilo, S. 2010 Voiko innostamalla kasvattaa? Näkökulmia sosiokulttuurisen soveltamiseen koulukasvatuksessa. Teoksessa Hämäläinen, J. (toim.) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry, 14.
- Ketola, T. 2005. Vastuullinen liiketoiminta- sanoista teoiksi. Helsinki: Edita Prima Oy
- Koskimies, M., Pyhäjoki, J. & Arnkil, T. 2012. Hyvien käytäntöjen dialogit - Opas dialogisen kehittämisen ja kulttuurisen muutoksen tueksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print: Tampereen yliopistopaino oy
- Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Tammer-Paino Oy
- Kurki, L. 2002. Persoona ja yhteisö, personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylä: Kopijyvä
- Kuula, A. 2001 Toimintatutkimus. Tampere: Tammer- Paino Oy
- Kylmänen, P. 2005. Kun kaikki muutkin – Nuorten ehkäisevä päihdetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Könnölä, P & Rinne, S. 2001. Elinehtona eettisyys – Vastuullinen liiketoiminta kilpailuetuna. Tampere: Tammer-Paino Oy

Lahden kaupungin nuorisopalvelut. 2012. Tietoa nuorisopalveluiden toiminnasta. Lahden kaupungin nuorisopalvelut. Webmaster Media- Akseli [viitattu 2.10.2012] saatavissa: <http://www.nuorilahti.net/index.php?id=5>

Leimio-Reijonen, S. 2002. Valistuksesta vastuunottoon. Tutkimus sosiokulttuurisesta innostamisesta ehkäisevästä päihdetyöstä ja sen toteuttamisesta nuorten parissa. Stakes 27/2002. Helsinki: Stakes

Leimio-Reijonen, S. 2009 ELIKSI- elinympäristön parhaaksi. Teoksessa Hämäläinen, J. (toim) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry, 65–66.

Luhtanen, M., Tamminiemi, K & Varamäki, R. 2012. Suomalaisten alkoholiasenteet 2012 – Ajankohtaiskatsaus siihen, mitä suomalaiset ajattelevat alkoholin käytöstä ja alkoholipoliittisista toimenpiteistä. Soste Suomen sosiaali ja terveys ry. [viitattu 26.10.2012] saatavissa: http://issuu.com/soste/docs/alkoholiasenteet_2012?mode=window&backgroundColor=%23222222

Lääkäriliitto. 2008. Suomen lääkäriliiton kannanotto alkoholihaittojen vähentämiseksi. Lääkärilehti [viitattu 4.10.2012] saatavissa: <http://www.laakariliitto.fi/uutiset/kannanotot/alkoholi.html>

Maltzman, R & Shirley, D. 2011. Green Project Management. Boca Raton: Taylor & Francis group.

Metso, L., Ahlström, S., Huhtanen, P., Leppänen, M. & Pietilä, E. 2009. Nuorten päihteidenkäyttö Suomessa 1995–2007, ESPAD-tutkimuksen tulokset. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos [viitattu 16.5.2012] saatavissa: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/1bdd2d77-b36d-499c-b8de-dd714abf80d8>

Mäkisalo, M. 2003. Yhdessä Onnistumme – opas työyhteisön kehittämiseen ja hyvinvointiin. Tampere: Tammer - Paino Oy

Määttä, M. 2007. Yhteinen verkosto – Tutkimus nuorten syrjäytymistä ehkäisevistä poikkihallinnollisista ryhmistä. Doria [viitattu 12.10.2012] saatavissa:
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23454/yhteinen.pdf?sequence=2>

Mönkkönen, K. 2002. Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena - Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Väitöskirja, sosiaalitieteiden laitos. Kuopion yliopisto [viitattu 10.10.2012] saatavissa:
<http://www.uku.fi/vaitokset/2002/isbn951-781-933-1.pdf>

Neuvoa-antavat. 2012. Pakka- toimintamalli. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos [viitattu 2.5.2012] saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/neuvoa-antavat-fi/pakka-toimintamalli

Nivala, E. 2010. Osallistuminen sosiaalipedagogisen toiminnan periaatteena. Teoksessa Hämäläinen, J. (toim) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja Kuopio: Kuopion kaupungin painatuskeskus, 117,118.

Norrbacka, H. & Virtanen, J. 2011. Kassatyöntekijät välittävät- Selvitys ikäraja-kontrollin kehittämistarpeista Päijät-Hämeessä. Theseus [viitattu 15.5.2012] saatavissa:
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/36737/Norrbacka_Harri.pdf?sequence=1

Päihdelinkki. 2011. Alkoholi [viitattu 16.5.2012] saatavissa:
<http://www.paihdelinkki.fi/pikatieto/?c=Alkoholi>

Porin Pakka- hanke. 2010. Skarppina kassalla. Materiaali saatu Sari Ilvoselta.

Porin Pakka- hanke. 2010. Vastuullinen myyjä koulutus. Materiaali saatu Sari Ilvoselta.

Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö. 2011. Alkoholiohjelman kumppanuus. Päijät-Hämeen ehkäisevän työn verkostowiki [viitattu 4.10.2012] saatavissa:

<http://phekaisevatyo.pbworks.com/w/page/47299897/ALKOHOLIOHJELMAN%20KUMPPANUUS>

Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö. 2012a. Päijät-Hämeen Toimintasuunnitelma. Päijät-Hämeen ehkäisevän työn verkostowiki [viitattu 16.5.2012] saatavissa:

http://phekaisevatyo.pbworks.com/w/file/49833526/Toimintasuunnitelma_PH_2012.pdf

Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö. 2012b. Vähittäismyynti ja vastuullinen anniskelu. Päijät-Hämeen ehkäisevän työn verkostowiki [viitattu 20.5.2012] saatavissa:

<http://phekaisevatyo.pbworks.com/w/page/35698905/V%C3%84HITT%C3%84SMYYNTI%20JA%20VASTUULLINEN%20ANNISKELU>

Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö. 2012c. Alkoholien vähittäismyyntin ostokokeet. Päijät-Hämeen ehkäisevän työn verkostowiki [viitattu 24.5.2012] saatavissa:

<http://phekaisevatyo.pbworks.com/w/page/53742946/ALKOHOLIN%20V%C3%84HITT%C3%84ISMYYNNIN%20OSTOKOKEET>

Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö. 2012d. Päijät-Hämeen ehkäisevä työn sisältö. Päijät-Hämeen ehkäisevä työn verkostowiki [viitattu 4.10.2012] saatavissa:

<http://phekaisevatyo.pbworks.com/w/page/27290304/1%20SIS%C3%84LT%C3%96>

Päijät-Hämeen ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö. 2012e. Kysely ehkäisevästä työstä. Päijät-Hämeen ehkäisevän työn verkostowiki [viitattu 2.5.2012] saatavissa:

<http://phekaisevatyo.pbworks.com/w/page/53962918/KYSELY%20EHK%C3%84ISEV%C3%84ST%20TY%C3%96ST%20KYSY>

Päijät-Hämeen Liitto. 2010. Päijät-Hämeen Turvallisuussuunnitelma. Päijät-Hämeen Liitto [viitattu 14.5.2012] saatavissa:
<http://www.turvallisuussuunnittelu.fi/uploads/dewx5h.pdf>

Päivittäistavarakauppa ry. 2012. Tammikuusta lähtien tarkastetaan ikä alle 30-vuotiailta vaikuttavilta alkoholi- ja tupakkaostojen yhteydessä. Päivittäistavara-
kauppa ry [viitattu 3.10.2012] saatavissa: <http://pty.fi/1234.html>

Raitasalo, K. 2008. Informal Social Control of Drinking – Finland in the Light of International Comparison. Research Report. National Research and Development Centre of Welfare and health. Vaajakoski: Gummerus

Raisamo, S., Pere, L., Lindfors, P., Tiirikainen, M & Rimpelä, A. 2011. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977- 2011. Sosiaali- ja terveysministeriö. [viitattu:12.10.2012] saatavilla:
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=3320152&name=DLFE-16067.pdf

Raittiustyölaki 1982/828

Ranne, K & Rouhiainen- Valo, T 2005. Sosiaalialan ammatillisen käyttöteorian muotoutuminen sosionomi amk koulutuksessa. Teoksessa Ranne, K., Sankari, A., Rouhiainen-Valo, T & Ruusunen, T. Sosiaalipedagoginen ammatillisuus – Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. (toim.) Kokemäki: Satakunnan Painotuote, 33.

Ryynänen, S. 2011. Sosiaalipedagogisella tutkimusmatkalla- pohdintoja tutkimuksen tekemisestä ja tehtävästä. Teoksessa Hämäläinen, J. (toim.) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Kuopio. Suomen sosiaalipedagoginenseura ry, 115.

Soikkeli, M., Salasuo, M., Puuronen, A & Piispa, M. 2012. Se toimii sittenkin – kuinka päihdevalistuksesta saa selvää. Helsinki. Unigrafia

Sosiaalialan osaamiskeskus Verso. 2011a. Tietoa Versosta. Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveystyöryhmä [viitattu 15.5.2012] saatavissa:

<http://www.phsotey.fi/sivut/sivu.php?id=31939&vy=10016&ryhma=800>

Sosiaalialan osaamiskeskus Verso. 2011b. Ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön (PETE) seutukoordinaatio. Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveystyöryhmä. [viitattu 15.5] saatavissa:

<http://www.phsotey.fi/sivut/sivu.php?id=31798&vy=10016&ryhma=800>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2008. Kansallinen terveyserojen kaventamisen toimitaohjelma 2008–2011. Sosiaali- ja terveysministeriö [viitattu 14.5.2012] saatavissa:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3702.pdf&title=Kansallinen_terveyserojen_kaventamisen_toimitaohjelma_2008_8211_2011_fi.pdf

Stakes. 2006. Ehkäisevän päihdetyön laatuvaatimukset. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus [viitattu 15.5.2012] saatavissa:

<http://www.stakes.fi/FI/Kehittaminen/valineet/laatusuosituksia/paihdytyo/index.htm>

Strand, T. 2011. Ehkäisevä päihdetyö Suomessa – Missä olemme, mihin haluamme? Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 16.5.2012] saatavissa:

<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/1523a7da-a0c0-44ce-baa6-d66444a41658>

Tarjontatyöryhmän kokous. 2012. Kesko, S-ryhmä, PAM, Valvira, Poliisi, Alko ja Päijät-Hämeen ehkäisevä työ. Launeen CityMarket 14.5.2012

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. 2009a. Pakan kehittämät koulutuspaketit. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos [viitattu 10.5.2012] saatavissa:

http://info.stakes.fi/pakka/FI/aineistot/pakka_koulutuspaketit.htm

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. 2009b. Tutkimus todentaa alkoholihaittojen paikallisen ehkäisyn tuloksellisuuden. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos [viitattu

1.5.2012] saatavissa:

http://info.stakes.fi/pakka/FI/arkisto/tutkimus_todentaa_alkoholihaittojen.htm

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. 2010. Naiset juovat entistä aktiivisemmin ja kärsivät miehiä enemmän muiden juomisesta. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos [viitattu: 12.10.2012] saatavilla: http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tiedote?id=22696

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. 2011. Kansallinen mielenterveys- ja päihde-suunnitelma 2009–2015 Toimeenpanosta käytäntöön - raportti. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. 2012a. Alkoholinkäytön varhainen aloittaminen altistaa myöhemmälle ongelmakäytölle. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos [viitattu 3.5.2012] saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/neuvoa-antavat-fi/alkoholinkayton-varhainen-aloittaminen-altistaa-myohemmalle-ongelmakaytolle

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2012b. Päihdehaittakustannukset 2010 – tilastoraportti. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos [viitattu 3.10.2012] saatavissa: http://www.thl.fi/tilastoliite/tilastoraportit/2012/Tr11_12.pdf

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. 2012c. Alkoholiohjelma. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos [viitattu 13.5.2012] saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/ohjelmat/alkoholiohjelma

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

Työturvallisuuskeskus. 2004. Työpaikkakouluttajan käsikirja. Helsinki: Työturvallisuuskeskus

Työturvallisuuslaki 2002/738.

Valtioneuvosto. 2011. Hallitusohjelman strateginen toimeenpanosuunnitelma – kärkihankkeet ja vastuut. Valtioneuvosto [viitattu 4.10.2012] saatavissa:
<http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>

Valvira. 2012. Alkoholijuomien vähittäismyynti elintarvikeliikkeissä. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto [viitattu 5.10.2012] saatavissa:
http://www.valvira.fi/files/tiedostot/v/a/Valvira_ohje_7_2012_.pdf

Verkostojohtamisen opas. 2012. Learning Café ja World Café. Verkostojohtamisen oppaan verkkosivusto [viitattu 16.10.2012] saatavissa:
http://verkostojohtaminen.fi/?page_id=139

Vilkka, H & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Vilkko-Riihelä, A.2003. Psyhyke, psykologian käsikirja. Porvoo: WSOY

Yle. 2012. Sunnuntaisuomalainen: Alkoholista miljardin euron kulut yhteiskunnalle. Yle [viitattu 25.10.2012] saatavissa:
http://yle.fi/uutiset/sunnuntaisuomalainen_alkoholista_miljardin_euron_kulut_yhteiskunnalle/6343845

LIITTEET

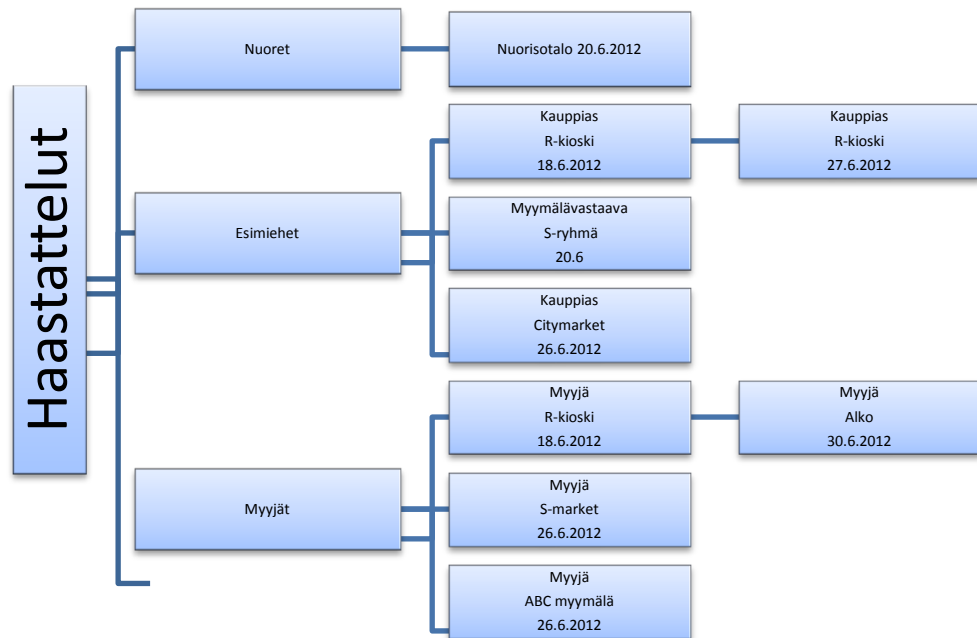
LIITE1

OPINNÄYTETYÖPROSESSIN KUVAUS (Helmikuu-Marraskuu 2012)

LIITE 2

TOTEUTUNEET HAASTATTELUT (Kesäkuu 2012)

LIITE 3

KAUPPIAIDEN JA MYYJIEN HAASTATTELUT

AIHE: Kaupan omavalvonnan kehittäminen perehdytysmateriaalin avulla

ALOITUS: Ostokokeet 2012

- Teema 1. Asiasisältö

Kuinka paljon laeista/asetuksista? Mitä lakeja ja asetuksia tulisi nostaa esiin?

Millaisia asioita/ asiasisältöjä nostaisit esille perehdytysmateriaaliin?

Tarvitaanko taustatietoja perehdytysmateriaaliin/kuinka laajasti? (ostokokeet, faktat, tilastot, kansanterveydelliset näkökulmat jne.?)

- Teema 2. Materiaalin muoto, käytettävyys, visuaalisuus

Missä muodossa perehdytysmateriaalin tulee olla? (paperinen, sähköinen...)

Minkä näköinen materiaalin tulee olla?

Kuinka paljon kuvia voi olla/tulee olla materiaalissa? – Voiko olla esim. humoristisia kuvia? (sarjakuvan esittelemine)

Kuinka laaja materiaalin tulisi olla (esim. ideaali sivumäärä)

Missä materiaalia tulisi säilyttää, jotta voidaan varmistaa myös itsenäinen asiaan perehtyminen?

- Teema 3. Resurssit hyödyntää materiaalia käytännössä

Mikä on/ Millainen on realistinen materiaali perehdytyksen käytön kannalta?

Millaisessa yhteydessä kyseinen perehdytys tapahtuu/Missä olisi hyvä tapahtua?

Millaista koulutusta/tietoa tarvitsette, jotta perehdytys onnistuu? (tätä kysyttiin vain kauppiailta)

Miten/missä materiaalin olisi hyvä olla esillä?

LOPETUS: Vedetään yhteen tärkeimmät asiat ja jaetaan flyerit

LIITE 4

NUORTEN TAPAAMINEN NUORISOTALOLLA

AIHE: Alkoholin saatavuus ja sen käyttö päijähämäläisten nuorten keskuudessa

ALOITUS: Opinnäytetyön aiheen esitteleminen

o Teema 1. Keinot hankkia alkoholia/Fläppi

Miten pukeutumisella tai käyttäytymisellä voidaan vaikuttaa ostopäätökseen?

Onko ostopäivällä tai paikalla väliä?

Mistä alkoholi tulee?

Kysytäänkö papereita, ja jos kysytään niin mitä sitten tapahtuu?

Onko myyjän iällä tai sukupuolella väliä?

o Teema 2. Alkoholin käytön seuraukset lyhyellä ja pitkällä aikavälillä/Fläppi

Mitä vahva humalatila aiheuttaa? fyysiset muutokset, toiminnan ja käyttäytymisen muutokset, muutokset ajattelussa

Miten alkoholi vaikuttaa ihmiseen? (tyttö/poika)

Miten vaikuttaa pitkällä aikavälillä terveyteen, talouteen, ihmissuhteisiin?

o Teema 3. Alkoholin käytön syyt/syyt olla käyttämättä alkoholia/Fläppi

Vaikuttaako perheen tai ystävien alkoholin käyttö?

Vaikuttaako omavaratilanne tai alkoholin hinta?

Liittyykö juominen johonkin tiettyyn mielialaan?

Onko juominen jonkin asian korvike?

Luoko alkoholin käyttö/käyttämättömyys vaikuttaa oman imagon muodostamiseen?

LOPETUS: Käydään asiat läpi yhdessä ja nostetaan esille tärkeimmät seikat nuorten mielestä, jotka kirjataan ylös.

LIITE 5

13.9.2012

Hei

Opinnäytetyöprosessimme lähestyy loppuaan ja haluamme kiittää hyvää yhteistyöstä myyjille tarkoitetun koulutusmateriaalin kehittämisessä ja rakentamisessa. Haluamme muistuttaa, että haastatteluista keräämämme aineisto tullaan tuhoamaan, kun opinnäytetyö on valmis. Opinnäytetyöstä tai koulutusmateriaalista ei käy ilmi haastateltavien henkilöllisyys tai toimipiste.

Ystävällisin terveisin

Hanna Ranta-Pitkänen, Irina Skinnari ja Kristiina Korkala
Lahden ammattikorkeakoulu

LIITE 6

KOULUTUSMATERIAALIN PROSESSIN KUVAUS

